

Thomas Bartholin.

Contributors

Royal College of Physicians of London

Publication/Creation

Copenhagen : J.H. Schultz, 1858.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/k9mj657m>

Provider

Royal College of Physicians

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by Royal College of Physicians, London. The original may be consulted at Royal College of Physicians, London. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

SL/25-4-e-25

92 BAR

Digitized by the Internet Archive
in 2016

<https://archive.org/details/b2803949x>

4.01
Abt. 1
Orel Sadone
Nov 1953
81/35
(82)

[INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS AARSFEST

TIL ERINDRING OM

KIRKENS REFORMATION.]

Heri: **THOMAS BARTHOLIN.**

Af

A. G. SOMMER.

KJØBENHAVN.

Trykt hos J. H. Schultz.

1858.

Avleveret 1923.
fr
H. R. Dahl. Saml.

Univ. Bibl.
Kristiania
Dbl.

INDBYDITSSKRIET

IT

KJODBNHANS UNIVRSITNS VARSIST

IT ENDRING IN

KIRKENS REFORMATION

Heri: THOMAS BARTHOLIN

A. G. SOMMER

SL

ROYAL COLLEGE OF PHYSICIANS LIBRARY	
CLASS	92 BAR
ACCN.	37792
SOURCE	Gurney £c.00
DATE	25 Feb. 1974

Subl.

THOMAS BARTHOLIN.

AF

A. G. SOMMER.

THOMAS BARTHOLOMEW

BY

A. G. SOMMER

Naar jeg, uagtet der findes flere særdeles gode [Levnetsbeskrivelser af Thomas Bartholin*], har valgt hans videnskabelige Liv til Behandling i et Program til Reformationsfesten, er Grunden dertil den, at jeg ikke blot har ønsket at gjenopfriske den udmærkede Mands Minde, men at gjøre dette paa en saadan Maade, at det fik Interesse ei blot for den egentlige Physiolog og Læge, men ogsaa for andre Videnskabens Dyrkere og Velyndere, som ikke savne Kjendskab til Livsvirksomhedens vigtigste Processer, og at tillige alle de vigtigste Sider af Mandens Virksomhed fik en passende Omtale. De hidtil værende Biographier ere ikke udarbejdede efter en Plan, ved hvilken netop disse to Momenter samlede havdes for Öie. Skulde det lykkes mig blot at give de vigtigste Træk af den udmærkede Personlighed nöiagtigt, vil jeg föle mig tilfreds med mit Arbeide.

Saa lidt som nogen anden Mands, kunne Bartholins Fortjenester vurderes uden Kjendskab til hans Samtid og nærmeste Fortid; derfor

*) Pseudonymen I. Horbi Øst's Archiv for Phychologie, Historie, Literatur og Kunst 10de Bind 1828. — Odin Wolff's Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab indeholder i Aargangene 1825—28 inclusive deels Oversættelser af det Populære i hans Skrifter deels i 3die Bind 1828 en Biographi. — I Herholdts og Mansa's Samlinger til den danske Medicinalhistorie 1ste Bind findes hans Levnetsbeskrivelse af Cand. med. J. G. Jacobsen. En anden af N. M. Petersen i hans Bidrag til den danske Literaturs Historie. III B. Første Hefte.

meddeler jeg her en kort, orienterende Udsigt over Lægevidenskabens Forhold i Europa i Almindelighed i Begyndelsen af det Aarhundrede, hvori han fødtes, med særligt Hensyn til den Andeel han skulde faae i hele Udviklingen.

Allerede det 16de Aarhundrede havde, som i andre Videnskaber, saaledes ogsaa i Lægevidenskaben viist sig som et stærkt reformatorisk, og det i flere Retninger: Anatomien og med den Physiologien gjorde overordentlige Fremskridt ved A. Vesalius, B. Eustachi, G. Fallopius og Fabricius ab Acquapendente. Den første og den sidste gjorde foruden andre Opdagelser nogle, der vare af høieste Vigtighed for den først i det næste Aarhundrede af Harvey begrundede Lære om Blodets Kredsløb; Eustachi opdagede blandt Andet Hovedstammen for det lymphatiske System: *ductus thoracicus* paa en Hest; han kaldte dette Kar *vena thoracica*, hvis sande Betydning dog først senere skulde vorde klar. Det var forbeholdt William Harvey at opdage de rette Love for Blodets Kredsløb, dem han bekjendtgjorde i Aaret 1628; deres Rigtighed anerkjendtes almindeligt efter en nogle og tyve Aar varende Kamp, en Anerkjendelse, som maatte have og fik en overordentlig Indflydelse paa hele Læren om det physiologiske og det pathologiske Liv. Omtrent paa samme Tid, som Blodets Kredsløb opdagedes, gjordes eet Skridt fremad til Kundskab om det lymphatiske System, idet Caspar Aselli i Pavia i 1622 opdagede de Næringssaft fra Tarmkanalen optagende Kar, som man kalder Mælkekar (*vasa lactea, chyliifera*) paa en levende Hund, dem han senere gjenfandt hos Faaret, Oxen og Svinet; men deres Forbindelse med Brystgangen opdagede han ikke, men troede at de gik til Leveren (her altsaa forvexlende dem med de senere opdagede lymphatiske Kar), saa at Harvey's Modstandere benyttede Opdagelsen som et Beviis for den ældre Anskuelse om Leverens blodtilberedende Virksomhed.

Hvad vort Fædreland angaaer, maae vi desværre tilstaae, at Ana-

tomiens og Physiologiens Studium för Bartholins Opträden frembyder et sørgeligt Billede. Prof. A. Christensen (under Fredrik den 2dens og Begyndelsen af Christian den 4des Regjering havde vel foretaget Dissectioner, men lagdes derved saaledes for Had, at ingen skikkelige Folk vilde gaae tilbords med ham, hvorfor han (1602) forlod Universitetet og gik som Forstander til Sorö. Noget bedre tegnede det vel til at blive, da Th. Bartholins Fader Casper Bartholin 1613 blev Professor i Medicinen, en Mand, som allerede för sin Ansættelse havde udgivet *Institutiones anatomicæ*, et Værk, som senere oplevede flere, idelig forögede og forbedrede Oplag. Men dels vare Menneske-Cadavere vanskelige at overkomme, saa at han var væsentligst henviist til Undersögelser paa Dyr, dels indskrænkede hans Virksomheds Tid i Medicinens Tjeneste sig til Aaret 1624, da han gik over til Theologiens. Hans Eftermand Ole Worm's Virksomhed som medicinsk Professor har vistnok i andre Henseender været en ikke ringe, men i anatomisk har den virkelig været det. Begyndelsen af en ny Æra antydedes ved Indkaldelsen og Ansættelsen af Simon Paulli fra Rostock som Prof. i Anatomi, Chirurgi og Botanik 1639: nu opførtes et hensigtsmæssigt Anatomikammer (*theatrum anatomicum*), men der er intet Spor af, at den videnskabelige Virksomhed indenfor dets Mure har været af nogen stor Betydning, för Th. Bartholin overtog dets Ledelse. Derimod synes S. Paulli at have virket heldigt som Botaniker, ligesom overhovedet Hjelpevidenskaberne: Botanik og Chemi paa hiin Tid ikke savnede tilbörlig Paaagtelse her i Landet (jvfr. Prof. E. A. Scharling's Indbydelsesskrift til Universitetets Aarsfest 1857 samt Cold's Disputats om Lægevæsenet og Lægerne under Christian den 4des Regjering. 1858).

Vende vi os nu til Betragtningen af Lægevidenskabens egentlig pathologiske og practiske Side, maae vi ganske vist indrömme Nödvendigheden af, at der maatte hengaae en længere Tid, inden de i Physiologien og Chemien gjorde, tildeels bestridte Opdagelser kunde ud-

öve nogen ret frugtbar Indflydelse paa Forklaringen af de sygelige Phænomener og paa deres Behandling, om end den naturhistoriske Opfattelse af enkelte, tildeels nye Sygdomsformer kunde gjøre Fremskridt. Men Trangen til en Reform ogsaa i pathologisk og therapeutisk Henseende havde i det 16de Aarhundrede paa det Utvetydigste givet sig tilkjende imod Galens paa de fire Cardinalsafter (Blod, Sliim, gul og sort Galde) og de fire *primæ qualitates* (Törhed, Fugtighed, Kulde og Varme) byggede, i det Væsentlige af Araberne fulgte, og yderligere bearbejdede System, idet deels den paa A nelser mere end paa positive Kundskaber rige Paracelsus i Löbet af dette og det fölgende Aarhundrede erhvervede sig en Mængde Tilhængere til sit af Mange saakaldte System, med dets vidunderlige Blanding af Theosophie, Naturphilosophie og Iatrochemie, deels en af Galens ivrige Tilhængere, Santorio Santori gav Impulsen til det jatromathematiske System. Jeg tager ikke i Betænkning med Pruys van der Hoeven (*de Historia medicinae Luyduni Batavorum 1842 p. 163*) at kalde Paracelsus: „*Jatrochymicorum princeps*“, om end de Fleste ere enige om at betegne Frantz de la Boë Sylvius i Leyden, Thomas Bartholins Samtidige, for Systemets egentlige Stifter, forsaavidt han opfatter det sunde og det syge Livs Processer fra et eksklusivt chemisk Standpunkt. Her i Danmark hyldedes og udbredtes de paracelsiske Læresætninger meest af Fredrik den 2dens og Christian den 4des i 1602 afdöde Læge Peder Sörensen (Severinus), men synes ikke i deres, om jeg tör bruge det Udtryk, Reenhed, at have tiltalt vore Læger synderligt; meget mere synes det, at man her, som paa mange andre Steder, gik en Vei, som maaskee tör betegnes som Mediationens Vei mellem den Galenske og den Paracelsiske Lære, en Vei, som fortrinsviis anvistes af Prof. Daniel Sennert i Wittenberg; i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede var det væsentligst Paracelsi chemisk virkende Lægemedler, der reddedes ved Systemets Skibbrud, medens her som paa de fleste Steder

det Galenske System gennemførtes ved de medicinske Lærebygninger: det findes saaledes i Ole Worm's: *Institutionum medicarum epitome etc. Hafn. 1640*, der var bestemt for de medicinske Studerende; i Casper Bartholins Anviisning til det medicinske Studium fra Aaret 1626 (trykt i Thomas Bartholins *Cista medica* p. 257—272) anbefales udtrykkeligt den nysnævnte Sennerts *Institutiones*, hvilken Forfatter endnu i Aaret 1673 anbefales de Studerende af Sönnen Thomas (*Acta medica & philosophica Hafniensia Anni 1673. Vol. II. p. 122*).

Efter denne orienterende Oversigt ville vi nu betragte Thomas Bartholins virksomme Liv i dets forskjellige Hovedretninger.

Casper Bartholins Ægteskab med Anna Finck, Datter af Prof. i Medicinen Thomas Finck (Söster til Ole Worms Hustru), velsignedes med flere Börn: Thomas födtes den 20de October 1616. Wielandt har i sin lærde Tidende for 1724 villet give Familien en adelig italiensk Stamfader, der skulde have nedsat sig her i Landet i det 14de Aarhundrede, hvis Efterkommere skulde have forandret det italienske Navn Gasparo til Casper, og bortkastet Slutningsbogstavet: i af det oprindelige: Bartholini; men det tör ansees for at være hævet over al Tvivl, at Familien stammer fra en anseelig Bonde: Jesper Pallesen i Bigum i Jylland. Dennes Sön Berthel Jespersen blev Sognepræst först ved Helliggeistes Kirke i Kjöbenhavn, siden i Malmö; dennes Sön var Casper Bartholin, der i sine danske Skrifter ogsaa kalder sig Casper Berthelsen; vi see altsaa Thomas's Fader at vedkjende sig sin danske Herkomst, hvilket han endnu bestemtere gjør, naar han i et latinsk Skrift, som han dedicerede til Magistraten i Malmö, kalder sin

Fader: *Bartholomæus Caspar. Bigumius* (Berthel Jespersen fra Bigum).

Sin første Underviisning fik Thomas Bartholin i Forening med den Fuirenske Families Sønner, og har han blandt Andre havt den senere som Livlæge bekjendte Povel Moth til Lærer. 13 Aar gammel, mistede han sin Fader, et Tab, som lykkeligt erstattedes derved, at han fik sin Onkel, Ole Worm til Formynder, en Mand, hvem Myndlingens Opdragelse og Velfærd saaledes laae paa Hjertet, at denne altid med Kjærlighed og Taknemmelighed mindedes denne faderlige Omsorg. I Aaret 1634 dimitteredes den allerede store Forhaabninger vækkende Yngling til Universitetet. Her dyrkede han i 3 Aar Philologi, Philosophi, Theologi og Medicin, dog saaledes, at Theologien af ham betragtedes som Hovedfag. I Aaret 1637 tiltraadte han i Forening med sin ældre Broder en Udenlandsreise og valgte Leyden til sit første Opholdssted. Her, hvor Lægevidenskaben netop blomstrede i fuld Flor, fattede han det Forsæt at forlade Theologien, for at hellige Lægevidenskaben sine bedste Kræfter, uden dog at forsømme at udvide sine Kundskaber i Philologi og andre, for en lærd Læge som nödvendige ansete Videnskaber. Med Raad og Daad bistod ham ikke blot hans faderlige Ven, Ole Worm, men ogsaa hans Lærere i Leyden, fremfor Alle blandt disse den som Anatom berömte Joh. Walæus, med hvem han forenedes ved et fast og varigt Venskabsbaand. Uden at forsømme de pathologiske og practiske Studier, har han dog fortrinsviis helliget sin Tid til at dyrke Anatomien: især syslede han med Undersøgelser angaaende den Harveyske Circulationstheori og med de af Aselli opdagede Mælkekar, paa hvis Existents de Leydenske Anotomer ikke endnu ret vilde troe. Hvilken Agtelse hans Flid og Dygtighed har forskaffet ham, kunne vi blandt Andet slutte deraf, at Joh. Walæus opmuntrede ham til paany at udgive Faderens Lærebog i Anatomien med Tilföielse af de Nyeres og egne Iagttagelser; Bogen beriget med to vigtige Breve (*de motu chyli*

& *sanguinis*) af Walæus, udkom i Leyden 1641, Aaret efter at Bartholin havde forladt denne Stad.

I April 1640 klager han i eet af sine Breve over en vedvarende Sygelighed, over hvilken han ogsaa forhen havde klaget. Hans Beslutning, ved Afbenyttelse af Badene i Spaa at gjenvinde sin Helbred forandredes paa Grund af Krigsurolighederne i Tydskland, og han reiste tidligt i Efteraaret 1640 til Paris. Her omgikkes han især de medicinske Professorer: René Moreau og Guy-Patin, men synes ikke i lægevidenskabelig Henseende at have erholdt det forventede Udbytte af sit Ophold her; hans virksomme Aand synes her meest at have sysselsat sig med philosophiske Studier og med Udarbeidelsen af flere, dels antiquariske dels medicinske Smaaskrifter, der næsten alle ere gaaede tabte ved den Ildebrand, som 1670 ödelagde hans Tusculum: Hagestedgaard (deriblandt: *analecta de pygmæis, antiquitates puerperii natalium, anatome pagana*). I Foraaret 1641 reiste han til Montpellier, hvor han vel stiftede et Par for ham ret behagelige Bekjendtskaber (den medicinske Professor Peter Sanchius og den engelske Anatom Samuel Collin), men ikke synes at have udvidet sine medicinske Kundskaber i nogen synderlig Grad, skjönt det ialfald er ret interessant, at han, som Deeltager i de medicinske Disputeerövelser, fik Leilighed til her at forsvare Harveys Lære om Kredslöbet imod Tvivlerne. I hans Epistlers förste Centurie omtaler han sit Ophold i Montpellier i den 9de til Walæus, og i den 10de til Henrik Fuiren skrevne Epistel saaledes, at den nys udtalte Mening derved begrundes; i den 9de Epistel siger han: „*Anatomica quod spectat studia, torpent illa hic*,“ og fortæller senere, hvorledes han bekjæmpede en Thesis af det Indhold, at Blodkarrene i Kröset saavel bragte Chylus (Næringssaften) til Leveren, som samtidigt bragte Blodet tilbage til Tarmene, ved blandt flere Grunde, hvis Fleertal væsentligt vare tagne af den Harveyske Kredslöbstheori, ogsaa at anföre den för omtalte af Aselli gjorte Opdagelse, ifölge

hvilken han med Opdageren endnu dengang troede, at Mælkekarrene gik til Leveren; han tilføier om Tilhörererne de Ord: „*et obstupuerunt, meruque inde Sanchii amicitiam mihi faventissimi.*“ Ifølge dette Brev gav hans Ophold i Montpellier ham det første Stof til hans i 1647 i Leyden udkomne Værk: *De luce animalium Libri III admirandis historiis rationibusque novis referti. Accessit Conradi Gesneri de raris et admirandis herbis, quæ sive quod noctu luceant, sive alias ob causas lunaricæ nominantur, et obiter de aliis etiam, quæ in tenebris lucent, commentariolus.* Dette Værk udgaves anden Gang i Kjøbenhavn 1669 under Titelen: *De luce hominum et brutorum Libri III, novis rationibus et raris historiis secundum illustrati.* Hvilket Værd der bør tillægges dette Skrift, maa jeg overlade til de egentlige Physikeres Dom. I det 10de Brev siger han, at Franciscus Ranchius (du Ranc) var bortreist før hans Ankomst og: „*Cæteri pauca præstant, solis disputationibus candidatorum occupati, quæ jucundæ sunt et eruditæ, ubi a doctoribus scholæ animantur*“, og i dets Slutning udtaler han sin Misfornöielse med Opholdet i Montpellier og Önsket om at reise til Padua, „*quia petulantiores sunt patricii hujus urbis. Ante hac (?) morem induxerunt, ut advenientes ære emungerent, prætextu boni adventus.*“ Han begav sig ogsaa i samme Aars (1641) October Maaned til Italien; hans eget Haab om her at finde et for Aand og Legeme gavnligere Ophold, bedrog ham heldigviis ikke; herfra udbredtes han lærde Berömmelse, og her synes hans noget svækkede Helbred at være bleven restitueret. Han opholdt sig i Padua omtrent i to Aar, i hvilken Tid han dog gjorde et Par Udflugter til Venedig. Hans Valg af Opholdssted kunde neppe være et heldigere, thi Padua udmærkede sig netop i hiin Tid ved sine fortrinlige Underviisningsanstalter for de medicinske Studerende; her fandtes flere af Italiens meest udmærkede Anatomer og praktiske Læger. Her arbeidede han flittigt i den praktiske Anatomi under Veiledning af den dygtige Anatom Johan Vesling (en fød Westphaler), med hvem han senere

vedblev at staae i et inderligt Venskabsforhold (efter hans Död udgav B. hans: *Observationes anatomicæ et posthumæ epistolæ, Hafn. 1664. 8.*) Desuden dyrkede han Botanik og praktisk Medicin, den sidste under Veiledning af Pietro Marchetti, Angelus Sala og Benedetto Silvatico. Fra Padua af underholdt han en Brevvexling med Lærde i forskjellige Dele af Europa, f. Ex. med Licetus i Bologna, M. A. Severin i Neapel, Peter Sanchius i Montpellier, Joh. Walæus i Leyden o. s. v. Særlig Interesse frembyder et Brev til den sidste (Epistlernes 1ste Centurie, 26de Brev), hvori han mod Slutningen betroer ham en Hemmelighed, den han selv har modtaget af Vesling, den nemlig, at den Harveyske Kredslöbstheori egentlig var funden af Venetianeren Pater Paul (sandsynligviis Paul Servita), hvorum Vasling havde overbevist sig ved at læse hans Manuscript, der bevaredes i Venedig af hans Elev P. Fulgentius. Han anede dengang ikke, hvor megen Sorg og Ærgrelse Andres Tvivl om, hvorvidt han var den förste Opdager af de lymphatiske Kar, skulde forvolde ham.

Hvor stor en Agtelse han nød i Padua, viser os hans i August 1642 stedfundne Udnævnelse til Consiliarius for den germaniske Nation efter sin Slægtning Henrik Fuiren, og kort Tid efter til Prorector og Syndicus for Universitetet i Padua. Disse Embeder gave ham saa meget at bestille, at de, hvorover han beklager sig, standsede hans egentlig videnskabelige Arbejder; dels af denne Aarsag, dels for at undgaae deres Misundelse, som troede sig forbigaaede, frasagde han sig Kaldsforretningerne, ikkun beholdende Prorectortitelen. Paa en Udflugt til Venedig blev han optaget i „*Acad. degli incogniti*“ af Selskabets Forstander, Senatoren Lauredon. I Padua opmuntredes han til at besörge en ny Udgave af Faderens anatomiske Lærebog, da snart ingen Exemplarer kunde erholdes af den i Leyden 1641 udkomne Udgave; Vesling havde lovet at assistere ham ved dette Arbeide; Bogen skulde, forsynet med nye Tegninger, udgives i Venedig. Men efter en Anmodning af Walæus

og Hack i Leyden opgaves dette Forsæt, og Bogen udkom i Leyden i Aaret 1645 under Navnet *Anatomia secundum completata*. For ikke oftere at komme tilbage til denne Gjenstand, vil jeg her bemærke, at Værket i det Hele blev fornyet fem Gange i Leyden, sidste Gang 6 Aar efter Thomas Bartholins Död, og at det blev oversat paa Tydsk, Fransk og Italiensk, Hollandsk og Engelsk (ja! der siges endog paa Indisk). Dem, der ønske en nöiere Kundskab om disse forskjellige Udgaver, maa jeg efter Planen for denne Afhandling henvise til J. Horbs fortræffelige för citerede Levnetsbeskrivelse, i hvilken al ønskelig Oplysning i denne Henseende vil kunne erholdes.

Man tör maaskee antage, at hans Onkel, Ole Worms gjentagne Anmodninger til ham om at paaskynde sin Reise, for at komme tilbage til sit Fædreland, hvor han da kunde komme til at vicariere for sin alderstegne Bedstefader: Thomas Finck, har havt en ikke ringe Indflydelse paa hans Beslutning om at forlade Padua, skjönt han undskyldte sig med sin Lyst til at see den övrige lærde Verden, sin svagelige Helbred og sin for et saa vigtigt Embede utilstrækkelige Lærdom.

Bartholin reiste i Efteraaret 1643 til Rom, hvor dog Opholdet ikke synes at have baaret synderlige Frugter for ham, væsentligen formedelst dets Korthed, da han for den usunde Lufts Skyld troede at burde tage andetsteds hen. Han drog da til Neapel omtrent i Februar 1644, hvorfra han efter et kort Ophold gjorde en Excursion i det sydlige Italien. Under denne erholdt han fra det academiske Raad i Messina et Tilbud om at modtage den philosophiske Lærerpost under fordeelagtige Betingelser, et Tilbud, som han höfligt afslog. Ogsaa Malta besögte han paa denne Reise, og vilde derfra have begivet sig til Ægypten, men forandrede Bestemmelsen, da det Skib, som var leiet til Overfarten, formedelst en smitsom Sygdom udelukkedes fra Samqvem med Mennesker (den 53de Epistel i 1ste Centurie). Hans Ophold paa Maltha gav ham Anledning til et Skrift: *Dissertatio de glossopetris melitensibus* om et

Naturproduct paa Maltha, som man har benyttet, tildeels vel som Følge af Overtro (da man satte det i Forbindelse med Apostelen Pauli Ophold paa Öen) imod de forskjelligste Sygdomme. Selv siger han, at han har skrevet en Dissertation derom, men denne brændte ved Hageded Gaards Brand, medens Epistlerne og hans anatomiske Centurier omtale Sagen paa flere Steder, uden at den, efter mit Skjön, for Tiden er nogen Omtale værd. Over Sicilien gik han tilbage til Neapel, hvor han i Sommeren har opholdt sig tildels i en lidende Tilstand, da han plagedes af de med Urinsteen jævnligt følgende Besværligheder. Han stiftede i denne Stad mange interessante Bekjendtskaber, blandt andre med Anatomen og Chirurgen M. A. Severin, hvem Bartholin anseer for Chirurgiens Restaurator (han var ogsaa den, som behandlede ham under hans Sygdom), med Nestoren blandt de neapolitanske Læger Marius Scipiano og Chemikeren Joh. Donzelius. Under dette Ophold skrev han: „*Anatomica aneyrymatis (Pulsaaresvulst) dissecti historia &c. Panormi 1644*“, et lille Skrift, hvoraf der udkom Udgaver paa et Par andre Steder, og hvis Indhold desuden omtales saavel i hans Epistler som i de anatomiske Centurier; det har Interesse derved, at det bidrager Sit til at vise, at Bartholin havde Öie for ikke blot den normale, men ogsaa for den pathologiske Anatomies Betydning. Over Venedig reiste han nu til Padua sidst paa Aaret i 1644 og forblev her til September 1645. Han udgav her: *De unicornu observationes novæ, accesserunt de aureo cornu Olai Wormii eruditorum judicia. Pataviæ 1645. 8.* En anden foröget Duodezudgave besörgedes af hans Sön Caspar, og udkom 1678 i Amsterdam. Den angaaer Narhvalens fremstaaende Tand, der i Medicinen benyttedes som Middel mod de forskjelligste Gifte og Sygdomme, og nu er obsolet. Bogen indeholder tillige Beretninger om Mennesker og Dyr, hos hvilke hornlignende unaturlige Gevæxter opstaae.

Fra Padua begav han sig til Basel, hvor han og hans Rejsesfælle, Henrik Fuiren, promoverede og creeredes til *doctores medicinæ* d.

24de Octbr. 1645 af Anatomen Caspar Bauhin, og optoges dernæst i *collegium medicum*, en Ære, som ikke blev enhver Doctor til Deel. Bartholins Disputats handlede om Betændelse i den Lungerne beklædende Hinde og i hine selv (*Paradoxa endoxa de pleuritide &c.*) og den Tale, han holdt ved denne Leilighed, handlede om Misfostre i Naturen og Medicinen, begge trykte i Basel (Talen senere trykt imellem hans övrige Taler i Kjöbenhavn 1668). Den sidste er ikke af nogen syn-derlig Interesse. Disputatsen, der ikkun er eet Ark stor (den er ansat til at forsvares d. 26de September 1645), er ikke egentlig nogen virke- lig Afhandling, men meget mere en Samling af 77 deels mere, deels mindre indbyrdes sammenhængende Sætninger angaaende den nævnte Be- tændelses Pathologi og Therapi, der efter mit Skjön for vor Tid ikkun frembyder en særlig historisk Interesse; men en saadan frembyde virkelig ogsaa flere af Sætningerne, f. Ex. den 30te, hvori der siges, at Alder- dommen disponerer til Sygdommen, hvad der senere ofte er nægtet, men nu er vel constateret; den 46de, der lærer, at der af det Opspyttede ikke kan sluttes bestemt til Sygdommens Existents eller dens Stadium; den 71de, hvori han raader til ikke at bruge Brækmidlerne blot til Qvalme, men netop med Undgaaelse heraf til Brækning o. s. v. Det vil maaskee interessere Læseren at kjende de to af de tilföiede 3 Theser, da de kaste et vist Lys over Tidens Tænkemaade; den förste lyder saaledes:

Nobilitati Medica ars jungi potest;

den 3die saaledes:

Ex Republica ejiciendi (nemlig medici) non sunt, nec ex convivis.

Har han maaskee ved denne sidste Thesis tænkt paa sin Lands- mand Prof. Anders Christensens för omtalte Skjæbne? Rimeligviis har han vel andetsteds seet Exempler paa en lignende Fordom.

Opholdet i Basel varede ikkun kort, da O. Worm stadigt skyndede paa ham, for at han inden Foraaret 1646 skulde komme hjem, for da at

kunne indtræde ved Universitetet. Han reiste til Paris, hvor han blev til Februar 1646, blandt Andet beskæftiget med Udgivelsen af en Afhandling om en epidemisk Halsbetændelse hos Børn i Campanien og paa Sicilien (*De angina puerorum Campaniæ Sciculæque epidemica exercitationes &c. Pariziis 1646*; senere udkommen i Neapel 1652), og med Forberedelser til et Forsvar for sin Fader mod de Angreb, der vare gjorte paa ham af Caspar Hofmann, Riolan og Flere (*Anatomica vindiciæ cl. v. Casparo Hofmanno, Riolano aliisque pro parente oppositæ Hafn. 1648 &c. 4*). Fra Paris tog han til Leyden, der blev det sidste, ligesom det var det første mærkelige Holdepunkt paa hans niaarige Reise; han gjensaae sin Fædreneerne den 14de October 1646. Han kom hjem beriget med Kundskaber og med et i den lærde Verden i Ind- og Udlandet hædret Navn. Han kunde ved sin Hjemkomst isandhed glæde sig ved en Mængde udmærkede Mænds Venskab, det han ved en stadig Brevvexling pleiede og nærede, medens, saa forekommer det idetmindste mig, Uvennernes Tal (og saadanne mangler ingen udmærket Mand) var et forholdsviis ringe. Af Fremmede kunne blandt hans Uvenner nævnes Riolan i Paris og Caspar Hofmann; at han kort efter sin Hjemkomst ogsaa havde Uvenner her, fremgaaer paa det Klareste af et Brev (det 98de i 1ste Centurie), som han den 1ste Marts 1647 skrev til Jac. Mathiæ i Aarhus, hvori det blandt Andet hedder: „*Nec sinunt bonam mentem amplius tuëri iniquiora invidorum judicia, qui in reipublicæ nostræ sinu delitescunt. Quid amplius sperandum, nisi ut antiquum animum damnemus, bonum quidem, sed malum patriæ incolam. Geographos brevi consulam, ut ad fontem Lethes me perducant.*“ Af det Følgende fremgaaer det, at det var hans i Leyden i 1646 udkomne (*De latere Christi aperto dissertatio &c.*) Skrift, som henhörer til *medicina sacra*, der hos Nogle hertillands havde vakt Anstöd. Jeg tillader mig her at yttre det Önske, at Een eller Anden, der er nöiere bekjendt med hiin Tids Historie udenfor Medicinens Omraade, vilde supplere den her udkastede

biographiske Skizze ved at kaste Lys over de forskjellige offentlige og private Forhold, der kunne komme i Betragtning ved Bedømmelsen af Bartholin i Relation til hans Samtid. Den her omtalte Epistel lærer os forresten, at han snart efter sin Hjemkomst har faaet en udbredt Praxis; men at det praktiske Liv ikke tiltalte ham saaledes som det reent videnskabelige, dette fremgaaer af følgende Steder: „*Unum concoquere non possum, quod cum Musis benignioribus redire in gratiam non liceat. Retrahunt Receptæ, horrendum ægris mihiq̄ue nomen*“; og: „*Doleo occupationes Practicas (invitas sane) omne otium mihi surripere, ut necdum composito animo &c.*“ Efter hans Hjemkomst havde hans faderlige, fuldtroe Ven O. Worm søgt at faae ham ansat i sit Sted som Livlæge hos den svagelige Prinds Christian i Nykjöbing paa Falster, eller ialfald at faae ham til som Læge at følge Prindsen paa en Reise til en Suurbrönd, men Planen kom, tildeels paa Grund af Bartholins Ulyst, ikke til Udförelse. Imidlertid skulde han ikke længe forblive uden fast Ansættelse: han blev nemlig endnu i Aaret 1647 Professor i Mathematik efter Christian Langberg (Longomontanus), en for ham lidet passende Stilling, den han til Lykke for sig og Videnskaben allerede næste Aar forlod, da Simon Paulli tog Afsked fra sit Professorat. Jeg skal ikke undlade her at bemærke, at Bartholin i Kjöbenhavn, för han havde faaet nogen offentlig Ansættelse, kort efter sin Hjemkomst udgav et Skrift: *Antiquitatis veteris puerperii synopsis, operi magno ad Eruditos præmissa. Hafn. 1646.* Det er siden af hans Sön, Casper, udgivet i Amsterdam 1675 med Anmærkninger og atter udgivet af den Samme i Aaret 1696. Desuden har det för omtalte Forsvarsskrift for Faderen, der netop udkom i 1648, givet ham Anledning til ikke ringe litterær Beskjæftigelse.

Vi skulle nu betragte Bartholin som: „den rette Mand stillet paa den rette Plads,“ som Professor i Anatomien, en Videnskab, hvis Studium ved ham fik sit egentlige Opsving her i Landet, og som ved

ham skulde beriges med een større Opdagelse og mange værdifulde Undersøgelser. Jeg skal ved Fremstillingen af hans Virksomhed i denne Retning bestræbe mig for at gjøre den saa kort og klar som muligt, af Hensyn til den større Deel af den Læserkreds, for hvilken dette Arbeide er bestemt; de egentlige Lægekyndige og Physiologer, som ønske en mere detailleret Kundskab, maa jeg henvise deels til de respective Kildeskrifter, deels til Horbs Levnetsbeskrivelse.

Med Iver og Kraft røgtede han fra først af sit Kald som Anatom, skjönt han tillige havde en anden Kaldsforretning, den, at holde Forelæsninger over de i den hellige Skrift omtalte Sygdomme og deres Behandling istedetfor sin nu udtjente Bedstefader, Thomas Finck. Af de fra hiin Tid opbevarede Lectionscataloger sees det, at han, foruden sine anatomiske Forelæsninger, i Fincks Sted har holdt Forelæsninger over den specielle Pathologi, nemlig 1650—51 over Hovedets Sygdomme, i 1653 over Brystets Sygdomme, over de samme i 1654, medens han ingenlunde har været, hvad der, fra det naturvidenskabelige Standpunkt betragtet, naturligviis aldeles maa billiges, streng i netop at holde sig til de i Bibelen omtalte Sygdomme, idet der i Catalogen for 1650—51 om Hovedets Sygdomme bemærkes: „saavel dem, der omtales i den hellige Skrift, som andre“; senere finder jeg ved Annoncen om disse Forelæsninger den hellige Skrift ikke nævnt. Det skal her bemærkes, at han, efter at været dispenseret i Aaret 1656 fra sine anatomiske Forelæsninger, indtil 1661, da han ganske, som *professor honorarius* dispenseredes for alle Lærerforretninger, har holdt disse pathologiske og therapeutiske Forelæsninger; efter Lectionscataloget for 1660 læste han over Underlivssygdomme. Idet jeg paa dette Sted maa beklage det ufrivillige Savn paa vore Bibliotheker af Lectionscataloger for alle de Aar, i hvilke han har virket ved Universitetet, skal jeg ikke undlade at bemærke, at Krigsaarene 1658—60 har standset hans videnskabelige Virksomhed saavel i medicinsk som i flere Retninger; „*inter arma silent*

Musæ“ er et gammelt Ordsprog, som Bartholin dröfter i Indledningen (Dedicationen) til sin 5te og 6te i Aaret 1661 udkomne Centurie af sjeldnere anatomiske og medicinske Iagttagelser. Om, og hvor megen Lykke disse hans pathologiske Forelæsninger have gjort, er mig ubekjendt; saa meget staaer fast, at det nærmest var ved de anatomiske Forelæsninger og Værker, at han forögede den Glorie, som allerede omstraaede hans Navn. Det tör efter hans Skrifter ansees som sikkert, at han allerede i 1648—49, skjönt det i Lectionscataloget ikke er angivet, har foretaget Dissectioner og demonstreret paa Cadaver; ved en saadan Demonstration var Kong Frederik den 3die tilstede i Marts 1649. Det Samme kan med Sikkerhed siges om Aarene 1650—51 (jvfr. *Hist. anat. rariorum* 1ste Centurie Nr. 14, og Lectionscataloget for 1650—51). Han demonstrerede ei blot paa Menneskeliig, men ogsaa paa Dyreliig, og foretog ei blot Anatomien, men holdt Disputeerövelser og foretog af og til Vivisectioner (*Hist. anat. rar. Centuria II. Historia 49.*) Af Lectionscataloget for Aaret 1654 sees det, at han til sin anatomiske Forelæsning om Aaresystemet knyttede Bemærkninger om Kredslöbet og om Aareladning, hvilket aabenbart antyder en Tendents hos ham til at gjöre Foredraget interessant ogsaa i reen praktisk Henseende.

Aaret 1651 blev et for ham skjæbnesvangert, da han i det lededes ind paa en Bane, som skulde före ham til ligesaa megen Ære, som Ærenedsættelse, til ligesaa megen Glæde som Sorg, idet hans Forsker-aand fra den Tid af fik en Impuls til Undersögelsen af det lymphatiske Karsystem i de dyriske Legemer. Impulsen udgik fra Offentliggjörelsen af den parisiske Læge Joh. Pecquets' vigtige Opdagelse (paa en Hund) af Brystgangens Udspring i Underlivet og dens Ende i den venstre Axelblodaare (*subclavia*) samt Mælkekarrenes Indmunding i Brystgangen, en Opdagelse, der knyttede Eustachi's og Aselli's forhen gjorde til hinanden, og naturligviis fremböd den höieste

Grad af physiologisk Interesse.*) Opdagelsen var allerede gjort 1649 af Pecquet, men offentliggjordes først 1651. Bartholin var underrettet om den, för den offentliggjordes. (Det tvivlsomme Spöragsmaal, om Vesling kort för sin Död, 13de Mai 1649, har seet Brystgangen, ville vi her skyde tilside). I et yderst interessant Brev til Conring i Helmstadt, hvori han udbeder sig dennes Betænkning om Sagen (det 13de Brev i Brevenes 2den Centurie), udtrykker han sin Forbauselse over Opdagelsen, og meddeler Resultaterne af sine egne Undersögelser indtil 20de December 1651: han erklærer at disse, foretagne paa Hunde, i det Væsentlige have fört til samme Resultat, men föier til, at han ikke kan være enig med Pecquet deri, at ingen Mælkeaarer skulde gaae til Leveren, men at han derimod troer at have seet saadanne, saa at han ikke er tilböielig til at jage Leveren i Exil, men meget mere troer, at dette Organ tilligemed Hjertet besörger Blodtilberedelsen; Brystgangen forekommer ham at være för lille til at optage den rigelige Mængde Næringssaft fra Kröset, og han yttrer den Formodning, at den tyndere Deel af samme strax föres til Hjertet (heraf den hurtige Restauration af Kræfterne efter et Maaltid), medens den tykkere, der trænger til en længere Coction, gaaer til Leveren. Allerede i 1652 offentliggjorde han Resultaterne af sine Undersögelser i sit Skrift: *De lacteis thoracicis in homine brutisque nuperrime observatis historia anatomica publice proposita, respondente M. Michaëlo Lyser Hafniæ 5 Mai 1652. 4.* der senere er udgivet flere Gange og paa forskjellige Steder. Her meddeler han Resultaterne af sine Undersögelser paa Dyr og Mennesker: det lykkedes ham först at paavise Brystgangen hos Mennesket, nemlig hos to Forbrydere, der för Henrettelsen havde nydt et

*) *Joh. Pecqueti Diepæi, medici porisieuensis, Experimenta nova anatomica, quibus incognitum hactenus chyli receptaculum, et ab eo per thoracem in ramos usque subclavios vasa lactea (betyder de 2 Grene af Brystgangen hos Hunden) deteguntur; ejusdem: Dissertatio anatomica de Circulatione sanguinis et chyli. Harderovici 1651. 12. Parisiis 1654.*

rigeligt Maaltid. Han giver en nøiagtig Beretning om sine Obductionsfund og viser, at Brystgangen i Regelen er udeelt, ikke som Pecquet meente, fleerdeelt, men mener, aldeles i Overeensstemmelse med sine Yttringer i det nysnævnte Brev til Conring, at den ikke optager al Chylus, men at denne tildeels gaaer til Leveren, som til et blodtilberedende Organ, for hvilken Antagelse han anfører nogle Sandsynlighedsbeviser. Iövrigt fortaber Bartholin sig her i en heel Række af Gisninger om det paa en vis Maade nyopdagede Systems overordentlige Betydning for det physiologiske og pathologiske Liv, hvis Rigtighed Erfaringen senere har modbeviist; men det vilde efter min Overbeviisning være aldeles ubilligt at dömmе ham, der ganske vist havde sin Andeel i Opdagelsens Fuldstændiggjøreelse, haardt derfor, aldenstund det maa erkjendes, at slige Hypothesers dristige Fremstilling heldigviis medfører eet Gode: Sandhedens nøjere Efterforskning, og man altid, selv hos udmærkede Mænd, bör afskrive noget af sine Fordringer paa den menneskelige Svagheds Regning.

Man vilde nu höiligen feile, hvis man troede, at Bartholin den samme Dag, 5te Mai 1652, da han forsvarede Indholdet af sit nysnævnte Skrift, var grundoverbeviist om enhver deri udtalt Menings ufeilbare Rigtighed; det var han netop ikke: vi besidde nemlig et i denne Henseende yderst betegnende Brev fra ham til F. Arnisæus, som paa den Tid opholdt sig i Helmstadt, dateret 6 Dage i Forveien, d. 30te April, overskrevet. "*Cur lacteas in hepate Pequetus non annotarit?*" hvori fölgende mærkelige Sted forekommer (19de Brev i 2den Centurie).

"Non ausim tamen antiquos limites movere, quamdiu supererunt pro hepate suppetiæ. Mihi multa nova animo obversantur, et, nisi valde fallor, brevi novum vasorum genus propalabo, de quo nihil publice adhuc audeo proferre ante, quam plurimis experimentis confirmaverim cogitationes. Ut eapropter justam causam habere potuerit Pecquetus, lacteas prope hepar inficiandi. Quæ enim ibidem apparent, non lacteæ sunt,

sed aqueæ, talesque jam aliquoties observavi, nec prope hepar tantum, sed et alibi in artibus, quæ tandem in novum fluvium erumpent. Distrahor tamen, et mihi non satisfacio. Interea Lacteas Thoracicas notas jam illustrabo (hvad der skete i det nys omtalte Skrift), multa pro hepate moliturus, ne, si aliter in posterum res pro illo ceciderit, novaque vosa illi inimica emergerint,) mihi vel inconstantia vel temeritatis culpa imputetur. Nubes oriuntur, in pluviam uberem desiturae, et campum Anatomicum irrigaturae."*

Af dette Brev vil enhver uhildet Læser lære, at Bartholin d. 30te April 1652 allerede var stærkt paa Veien til at opdage den Deel af det lymphatiske System, som ikke kan henføres til Mælkekarrene, og det, mærkeligt nok, netop tildeels ved Undersøgelse af Leveren, for hvis Betydning som Blodtilberedelses-Organ han netop 6 Dage efter skulde træde i Skranken; men man lærer tillige deraf, at Bartholin ikke altid tog sig det saa let med Hypotheser, som unægteligt det ovennævnte Skrift skulde lade os formode. Efter hans egen Beretning om den første Opdagelse af de lymphatiske Kar, som han meddeler i den 48de Iagttagelse i 2den Centurie af hans "sjeldne anatomiske Iagttagelser (1654)" fremgaaer det aldeles tydeligt, at det var Undersøgelser, foretagne paa Hunde, i den Hensigt at studere Brystgangen og Mælkekarrene d. 15de December 1651 og 9de Januar samt 28de Februar 1652, som ledede ham til Opdagelsen; som Vidner til denne nævner han flere hæderlige Mænd som Ole Worm, Henrik Fuiren, Michael Lyser, Martin Möinichen o. Fl.

Det citerede Brev angiver os Retningen for hans Virksomhed i 1652; dennes Frugter ligge for os i hans Afhandling: *Vasa lymphatica nuper Hafniæ in animantibus inventa et hepatis exsequiæ Hafniæ*

*) Ikke udhævet i Originalen.

1653. 4. — *Parisiis 1653. 8.* Mellem *opuscula anatomica i Messis aurea Hemsterhuysii, Collectiones Munieri. Bibliotheca anatomica Mangeti* — Bogen er dediceret til Joh. Riolan i Paris.

Hvad han endnu den 30te April 1652 ikkun turde formode, er nu hævet til Vished efter overbevisende Experimenter paa Dyr: Det staaer klart for ham, at der foruden de en Næringssaft fra Tarmkanalen førende Kar, der udtømme sig i Brystgangen (de saakaldte Mælkekar) gives andre, som i Almindelighed indeholde en tyndere og klarere Vædske, der ogsaa middelbart igjennem Brystgangen, eller andre særegne Stammer udgyde sig i Axillær- eller Jugular-Blodaarerne; det staaer klart for ham, at de Kar, som han selv og Andre før ham have seet paa Leveren og i dens Nærhed, og som han med dem havde anseet for Mælkekar, der førte Chylus til Leveren, virkelig vare Kar af lymfatisk Natur, som tværtimod førte en Vædske fra Leveren, og han forlader derfor definitivt sin forhen nærede Anskuelse om Leveren som blodtilberedende Organ (*hepatis exsequiæ*), til hvilken Anskuelse ogsaa et senere udkommet Skrift af ham: *Dissertatio anatomica de hepate defuncto* fra Aaret 1661 refererer sig. Han angiver Karrenes umiddelbare Nytte at være den, at bortføre Vand og med det forskjellige Partikler, som ere unyttige, fra Organerne — en Anskuelse, som endnu næres, naar man betragter disse Kar som Organer for den regressive Metamorphose — samt den, at gjøre Chylus mere flydende. Forresten indlader han sig ogsaa i dette Skrift paa aldeles løse Formodninger om den Indflydelse, Opdagelsen kunde faae til Forklaring af visse Phænomener i det sunde og syge Liv (f. Ex. rigelig Sved hos Melancholske og Skjörbugspatienter).

Ikke tilfredsstillet ved at have fundet disse Kar hos Dyr, eftersporede han dem hos Mennesket, og var saa heldig efter flere forgjæves Forsög at finde dem i Liget af en Svindsottig, der obduceredes kort Tid efter Döden. Sine nye Iagttagelser meddeler han i Skriftet: *Vasa lymphatica in homine nuper inventa publice proposita, respondente M. Mar-*

tino a Möinichen Hafn. 10 Mai 1654. Ogsaa i dette Skrift henfalder han til en forhastet Theoretiseren: især fastholder han sin Yndlingstanke, at det lymphatiske Karsystem, foruden en opsugende, tillige skulde besidde en afsondrende Virksomhed; specielt vil han atter forklare den rigelige Sved hos Skjörbugs- og cachectiske Syge af denne Virksomhed; han mener ogsaa, at den ved Trækmidlers Anvendelse under Overhuden sig udgydende tynde Vædske skylder Lymphekarrene sin Oprindelse, og at den fortyndende Lymphes Mangel spiller en Rolle ved Betændelsers Genese; medens han dog troer, at Opdagelsen ikke vil have nogen væsentlig Indflydelse paa Cuurmethoderne, en Anskuelse, som han ogsaa senere fastholdt.

Alle disse Bartholins Undersøgelser angaaende det lymphatiske System i Almindelighed og om de lymphatiske Kar i dette Ords mere indskrænkede Betydning (Mælkekarrene nemlig fraregnede) i Særdeleshed gave Anledning til en heftig Strid saavel om Opdagelsernes Prioritet som om deres Betydning; vi ville nu betragte denne, ikke altid med de hæderligste Vaaben førte Kamps væsentligste Momenter. Før vi gaae over til denne Betragtning, maae vi imidlertid fastholde den Omstændighed i vor Erindring, at Bartholin ikke tilskrev sig selv alene Æren for Opdagelsen af de lymphatiske Kar, men ønskede at dele den med sin Prosector: Michael Lyser, med hvem han efter forskjellige mellem dem vexlede Breve at dømme, har staaet i et meget venskabeligt Forhold (jvfr. den 2den Centuries 25de, 29de, 33te og 39te Epistel); dette siger han i et Brev til Martin Bogdan af 31te Juli 1654, hvor de Ord findes: "*eni inventionis laudem communem volui.*"

Een af Bartholins heftigste Modstandere var Anatomen Riolan i Paris, til hvem han havde dediceret sit Skrift om de lymphatiske Kar. Jeg skal saa meget mindre fordybe mig i nogen Detailbeskrivelse af hans tildeels i en fornærmelig Form fremsatte Indvendinger, som disse deels

strax bleve i alt Væsentligt imödegaaede af Bartholin, deels 200 Aars yderligere Undersögelse ikke have givet ham Medhold i nogen af hans Hovedanker. Det være her nok at bemærke, at Riolan, der paa sine ældre Dage ikke beskæftigede sig synderligt practisk med Anatomien, uden at undersøge Sagen selv, ialfald tilbørligt, bestrider deels de i det lymphatiske System gjorte Opdagelsers Realitet, deels deres Betydning imod saavel Pecquet som mod Bartholin. Denne besvarede Indvendingerne i tvende Skrifter: *Dubia anatomica de lacteis et an hepatis funus immutat medendi methodum, publice proposita respondente H. M. a Möinichen 29. Juli 1653. Hafn. 4. Parisiis 1653. 8. Lugduni 1659. 8.* — ogsaa i Hemsterhuys's *Messis aurca og Mangeti Bibliotheca anatomica*. Det er dediceret til Guy Patin. Det andet er: *Defensio vasorum lacteorum et lymphaticorum adversus Joh. Riolanum, celeberrimum Lutetiæ anatomum Hafn. 1655. 8.* (Aftrykt i *opuscula anatomica Hafn. 1670. 8.*), dediceret til Nicolai Trolle, i hvis Huus han havde opholdt sig, da Pesten hærjede Kjöbenhavn 1654.

Ogsaa Blodcirculationens Opdager, den beröimte Harvey og Archiater Horst i Darmstadt, forhen Prof. i Marburg, som stod i Correspondence angaaende Gjenstanden saavel med Harvey, som med Bartholin (hvad der kan sees af flere Breve saaledes af det 57de og 63de i den 2den Centurie) yttrede forskjellige Tvivl angaaende de egentlige Mælkekar og de lymphatiske Kar, dem Bartholin søger at fjerne i sit Skrift: *De lacteis venis sententiæ cl. v. Guilhelm Harvei expensæ Hafn. 1655 4.* (ogsaa i *opuscula anatomica*); det er forfattet i Form af et Brev til Horst i en venskabelig Tone imod ham og med Yttringer af Agtelse for den fortjente Harvey, men tillige med Udtrykket af det Önske, at denne vilde gjøre sig Umage for selv at lære Mælkekar- og det lymphatiske System bedre at kjende. Her træder Striden frem i en meget værdig Form og ikke med den Skarphed, som udmærker Striden med Riolan.

Bartholin havde den 30te April 1652 tilskrevet Harvey et

Brev (24de Epistel i den 2den Centurie), hvormed han lod sin Afhandling om Brystgangen og Mælkekarrene følge; det synes ikke, at Harvey har besvaret dette Brev, men at han har havt megen Agtelse for Bartholin, fremgaaer af et Brev til denne fra Bogdan af 17de Juli 1655 fra London, hvori han siger, at Harvey erkjendte og skattede Bartholins litterære Fortjenester, og ventede at han skulde fuldkommengjøre Anatomien (62de Epistel i 2den Centurie).

Mærkeligt nok vilde Harvey ikke gaae ind paa Erkjendelsen af Brystgangens Betydning som chylusførende, idet han vedbliver at troe, at Mælkeaarerne gaae til forskjellige Steder.

Desuden har Bartholin udviklet sine, forresten ikke i Eet og Alt af Efterverdenen godkjendte Anskuelser om det lymphatiske System og dets Betydning i et Par saakaldte Specilegier, der ere optagne mellem *opuscula anatomica*, og desuden trykte paa andre Steder.

Det første, der udkom i Kjöbenhavn 1655, og forsvaredes den 28de November ved Universitetet, omhandler den Canterbury'ske Prof. Glisson's og Pecquet's Meninger; blandt de Glissonske Anskuelser, som af Bartholin bekjæmpes, er ogsaa den, at Lymphekarrene skulde tilbageføre en fiin i Nerverne circulerende Saft. Med Pecquet er han i det Væsentlige enig ogsaa i det, hvori begge have Uret: Afsondringsveiene for den ubrugelige Chylus (Hud, Nyrer, Hjertepose osv.), hvortil endnu, mærkeligt nok, föies den fra Underlivets Spyttkjertel (Pankreas) førende Gang.

Det andet Specilegium, der udkom i Kjöbenhavn 1660, beskæftiger sig med de Modsigelser, som fra forskjellige andre Sider vare fremkomne (det er dediceret til den berönte Bauhin, G. Rolfink og Thomas Reinesius), især fra Joh. Back, J. Cattier, C. le Nobble, Wharton og Charleton.

I det Væsentlige gaae Indvendingerne ud paa: deels at frelse Leverens Betydning som blodtilberedende Organ, deels at modsige Bartho-

lins Fremstilling af *Receptaculum chyli*, deels (Charleton) endelig, at dele Æren for Opdagelsen mellem Bartholin, Rudbeck og Jollyffe, hvilket sidste Bartholin, beraabende sig paa Bogdan, aldeles ikke videre indlader sig paa. Hvad de andre Indvendinger angaaer, vare de i Realiteten alt för besvarede; men mærkeligt bliver det altid, at Bartholin ogsaa kunde antage Underkjæbe-Kjertlens Udföringsgang (*Ductus Whartonianus*) for et lymphatisk Udföringskar; men Manden var nu engang hildet i den Tanke, at det lymphatiske System skulde have sine Afsondringsorganer.

Jeg kommer nu til at omtale den tildeels uhyggelige Strid med Olof Rudbeck i Upsala, en Strid, som nærmest förtes mellem denne og Martin Bogdan, en Elev og Ven af Bartholin som dennes ivrige og kraftige Forsvarer. Enhver, der önsker et nærmere Kjendskab til denne fra begge Sider med Beskyldninger for Plagiat og andre Bitterheder förte Kamp, henviser jeg til: *Apologia pro vasis lymphaticis Dr. Thomae Bartholini, Med. Reg. Prof. et Anatomici conscripta a Martino Bogdano. Drisna Marchico (fra Neumark) contra insidias secundo structas ab Olao Rudbeck, Sueco. Hafn. 1654*, som indeholder Rudbecks Angrebspunkter med Forsvaret imod dem. Her skal jeg ikkun angive Stridens væsentlige Indhold.

Uden at nægte, at man kjæmpede om enkelte videnskabelige Spörgsmaals rette Besvarelse, saaledes om Structuren af det lymphatiske System, om Karvæggenes Bygning, om Klapperne o. s. v. gjaldt Kampen dog ret egentlig om, hvem Opdagelsens Prioritet tilkom, Bartholin eller Rudbeck.

For at have en Mening herom, er det naturligviis nödvendigt at man klarer for sig selv, hvilke Betingelser der udfordres, for at kunne sige, at Opdagelsen var gjort; jeg haaber at befinde mig i fuldstændig Enighed med mine Læsere, naar jeg paastaaer, at den först da var gjort, naar det var lykkedes Iagttageren at komme paa rigtigt

Spor efter Lymphekarssystemets Udspring, dets Løb i det Hele og dets Udmunding i det venöse System; den kunde derimod paa ingen Maade medrette siges at være gjort, fordi man havde seet Kar, som Erfaringen först senere bestemt efterviste at være Lymphekar, men som man, da man saae dem, tillagde en heel anden Betydning, som den, at före Næringssaft til et Organ, især Leveren; kunde man nemlig sige dette, ja! saa var Lymphekarssystemet opdaget för baade Bartholin og Rudbeck.

Rudbecks Hovedmomenter 1654 i Beviisførelsen for, at Opdagelsens Ære tilkommer ham, ere: Han paastaaer, at have kjendt disse Kar allerede 1650, og at have viist Flere dem, især at have viist dem ogsaa for Dronning Christine i April 1652; at han endvidere i en offentlig Disputation den 12te Mai samme Aar allerede nægtede Leveren Evne til at berede Blod, hvilket han siger ikke at kunne have gjort, hvis han ikke længe forud havde indseet, at Lymphekarrene bortførte Vædsken fra Leveren. Han siger, at det er höist sandsynligt, at Bartholin havde hört Noget om Sectionen i April 1652, der foretoges i Dronningens Overværelse, og saaledes var bleven ledet til at söge, hvad han, Rudbeck, alt havde fundet. Han föier endnu en stærk Tvivl til, om hvorvidt Bartholin selv kunde arbeide i den praktiske Anatomi; han siger nemlig: *Forte tuus Lyserus exercitatiores in his manus habet. Quod enim sine eo potes? Mirum vero te aliena manu inventa pro tuis crepitare.* Jeg anförer dette Sted som et Exempel paa Tonen, der gik igjennem Striden; fra Bogdans Side var den slet ikke bedre. Iövrigt skal jeg bemærke, at Rudbeck med rene Ord erkjender Rigtigheden af den af mig ovenfor anförte Fordring til det, man vil kalde en Opdagelse. Hans Skrift: *De ductibus Hepatis aquosis* udkom i Vesteraas 1653, samme Aar, som Bartholins om de lymfatiske Kar i Dyrene, men noget efter dette. För den Tid havde han Intet offentliggjort derom. Det er med ligesaa megen Uret, at han beskylder Bartholin for litterært Ty-

verit, som det er fra Bogdans Side, naar han tyvter Rudbeck. Det var nemlig overmaade naturligt, at paa en Tid, hvor Læren om Kredslöbet overhovedet i saa höi Grad interesserede Physiologen og Lægen, to Mænd omtrent samtidigt kunde faae den samme primitive Tanke, og den höieste Grad af Sandsynlighed taler herfor, hvad der ogsaa er anerkjendt af Flere (f. Ex. Skjelderup i hans Program 1811). Men jeg kan paa ingen Maade finde mig beföiet til ubetinget at tiltræde min höitærede Collega, N. M. Petersens Mening, naar han i det ovenfor citerede Skrift S. 264 siger om Rudbeck: „Unægtelig tilkommer derfor Prioriteten ham,“ stöttende sig til den omtalte Section i Christines Nærværelse i April 1652 og til den Omstændighed, at han lod Afbildninger stikke i Kobber, som vare færdige 1652, medens hans Skrift först udkom 1653. Det var nemlig noget tvivlsomt i 1654, hvad det egentlig var, som Rudbeck havde foreviist ved den nysomtalte Section: det synes mig klart nok at fremgaae af Rudbecks egne Ord: „*Aliquanto post tempore* (nemlig efter hiin Demonstration) *horum ductuum origo tum insertio, quæ antea mihi dubia, manifesta evasit*“ (jfr. Bogdans Apologi), at han ikke havde fundet Karrenes Udspring eller Udmunding. Men havde han ikke det, havde han virkelig ikke gjort Opdagelsen, men var kun paa Veien dertil, men det var beviisligen Bartholin jo ogsaa paa samme Tid; det have vi ovenfor seet af hans Brev til Arnisæus af 30te April 1652 og den 48de Iagttagelse i 2den Centurie, ligesom der ogsaa gjøres to bestemte Antydninger dertil i Afhandlingen „*De lacteis thoracis*“ fra Mai samme Aar. At Bartholin, hvad man ikke tør fortænke ham i, var ömfindtlig med Hensyn til Bevarelsen af Opdagelsens Prioritet for sig, fremgaaer utvivlsomt af hans Ord i den 48de Iagttagelse: „*genium enim corrupti sæculi est, aliorum labores in se transscribere, sibi que vindicare, quod invenire non potuit. Quicquid futurum sit, innocentia mea et candore me involvam, spectatorum clarissimorum stabo censuræ*“ &c. Imidlertid

synes han, stundom idetmindste, ikke at have taget sig Sagen saa meget nær: han skriver saaledes den 10de Marts 1654 i et Brev til Wilhelm Worm i Leyden: *Præterea non magnopere laborandum duco, quis hujus vel illius inventi autor sit prior, sat est inventum esse et ad publicam utilitatem conferre posse*“ (37te Epistel i 2den Centurie). I et meget bevæget Brev til Bogdan af 31te Juli 1654 (det 47de i 2den Centurie) udtrykker han omtrent den samme Tanke, skjönt det let sees, at han tog sig Sagen noget nær; jeg skal tilføie, at han i dette Brev tager Gud til Vidne paa, at ingen Dödelig havde meddeelt ham Noget om det, som han anseer for sin Opdagelse. Det Argument for Opdagelsens Prioritet, der tages af Kobbertavlerne, er neppe holdbart; det er neppe muligt at bevise, naar de bleve færdige, og hvilke Forandringer de muligen ere undergaaede för Udgivelsen. Endelig maa det ikke glemmes, at Bartholins Skrift udkom i 1653 för Rudbecks i samme Aar, saa at han ialfald har Offentliggjörelsens Prioritet for sig, hvad der ogsaa tilfulde anerkjendes af hans Samtidige: Joh. van Horne i Leyden, som i et Brev til Bartholin af 17de August 1654 bruger följende Udtryk (48de Epistel i 2den Centurie): *„Quod historiam vasorum lymphaticorum attinet, non sum inscius, quantum alii sibi eorum prima inventionis laude arroganda laborent; verum id commune est vitium. Tu tamen primus nobis autor existis, quanquam fatendum est, D. Rudbekium omnium primo ea mihi demonstrasse“*.

Jeg skal nu nærmere anföre mine Grunde for, at det er umuligt med Sikkerhed at afgjöre, om Bartholin, eller Rudbeck först gjorde den sande Opdagelse af Lymphekarsystemet. De Skrifter, hvis indbyrdes Sammenligning især har ledet mig til dette for mig aldeles faststaaende Resultat, ere: Den 2den Centurie af Bartholins anat. Iagttagelser (den 48de, S. 248 o. s. v.); hans: *„De lacteis thoracis“* &c. (Pariserudgaven S. 22 og 37) og *„Vasa lymphat. nuper Hafniæ in animantibus inventa“*, (Pariserudgaven S. 8), Brevet til Ar-

nisæus af 30te April 1652, samt O. Rudbecks: „*ad Th. Bartholinum, Danum, epistola, qua sibi primam inventionem &c.* Upsal. 1657“, et Brev, der altsaa er skrevet 3 Aar efter den heftige Kamp med Bogdan.

Man vil ved en nøie Sammenligning af de nævnte Steder i Bartholins Skrifter finde, at den Iagttagelse af 28de Febr. 1652 meddeelt i 2den Centurie af de anatomiske Iagttagelser, der ligesom gav Hovedimpulsen for ham til yderligere Undersøgelser, meddeles, paa Lidet nær, ganske eens paa dette Sted og i Skriftet: „*De lacteis thoracicis*“ (Mai 1652) og i det om *vasa lymphatica* af Aaret 1653 (at der i det sidste findes 18de Febr. angiven som Datum, releverer naturligviis Intet). Det fremgaaer af denne Sammenligning utvivlsomt, at han ved at ombinde Vener (den nedre Huulaare, Portaaren og Axelaaren) fik de paa dem liggende klare Lymphekar til at svulne nedefter eller mod Peripherien af Legemet, og at *ductus thoracicus* eller Noget, som hængte sammen dermed over Mellemgulvet, efter at det mælkehvide Indhold var forsvundet, fyldtes med en lignende tynd klar Vædske. Enkver Sagkyndig vil med Lethed skjønne, at han her havde faaet et betydningsfuldt Vink om Forbindelsen af disse Kar med Brystgangen, et Vink, der dog ikke strax klart opfattedes: „*et ex Receptaculo prodiens lacuna, supra diaphragma, valde tumida sero hoc distenta apparebat.*“ Han fölte Undersøgelsens Vigtighed, og bruger derfor de Ord: „*Propter inventum omni seculo invisum hecatomben promissimus*“ (48de Iagttagelse); men efter hans egne Udtryk i Skriftet: om *vasa lymphatica*, fölte han midt i sin Glæde dog en vis Mistro: „*variare enim subjecta et ludere subinde Naturam, nec semel visis aquiescendum, ubi omnium seculorum repugnat fama.*“ Af den 48de Iagttagelse seer man aldeles utvetydigt, at det, som især strax vakte Tvivl hos ham, om han virkelig havde et hidtil ukjendt Karsystem for sig, var den ældre Aselli'ske Anskuelse om Mælkekars Gang til Leveren. Först senere overbeviste han sig om, at disse Kar ogsaa vare lymphatiske, förende

fra Leveren, men et Datum for det eller de i denne Hensende ham oplysende Experimenter mangler aldeles. For mig er det nu aldeles klart, at det der har bevæget ham til, hvad der af hans Modstandere saa stærkt er bebreidet ham, i sin Dissertation: „*de lacteis thoracicis*“, (den han holdt i Mai samme Aar 1652, som den før omtalte Iagttagelse var gjort den 28de Februar) ikke at uddrage bestemte Resultater af sit Experiment, hvad Brystet og Underlivet angik, var, at han aabenbart først vilde være overbeviist om, hvorvidt de efter gjentagne Experimenter vilde vise sig som constante, hvortil Tiden, Marts og April, vel ikke, efter Brevet til Arnisæus at dømme, har været tilstrækkelig; derimod omtaler han i den nævnte Dissertation korteligen sine Fund ved hiint Experiment, Svulsten af de Axillærvenen omgivende seröse Kar, efter Ligaturen, henimod Forbenet paa Hunden, og ligeledes Fundet i Underlivet, om hvilket han siger: „*ut suspicio nobis stupentibus nata sit, peculiare hoc esse vasorum genus sero destinatum, de quo iudicium in alias observationes distulimus.*“

Af det ovenfor citerede Brev fra Rudbeck til Bartholin, sees det klarligt, at Stridens Hede i 3 Aar betydeligen var kjølnet hos den Første, idet han, uagtet han vedblivende paastaaer at Æren for Opdagelsen tilkommer ham, gjør den Tilstaaelse, forhen at have været noget for heftig „*duriusculis, fateor me in apologia mea usum fuisse verbis*“ og desuden villigt giver Bartholin Æren for først at have fundet Axillærplexus af Lymphekarrene. Han paastaaer (og vi have ikke Ret til at drage hans Sandhedskjærlighed mere i Tvivl end Bartholins), at han i October og November 1650, i Januar—April og September—November 1651 har foretaget Undersøgelser, som førte til det Resultat, at de almindeligt som Mælkekar ansete Kar ikke førte Noget til, men meget mere fra Leveren, og at det, der førtes bort, ikke var Chylus men en vandig Vædske. Forsaavidt var ganske vist Rudbeck forud for Bartholin; men spørge vi om den bestemte Tid, da Forbindelsen med

Venesystemet af ham iagttoges første Gang, da angiver han S. 17 Tiden til den 6te Marts 1652, da han første Gang saae seröse Kar fra Lyskekjertlerne inserere sig i Brystgangens Udspring (*receptaculum chyli*) medens han S. 20 tilstaaer, at Fidtængden hindrede ham i ved Sectionen i Christines Nærværelse i April samme Aar at finde de fra Leveren gaaende seröse Kars Insertion i Brystgangen, men at han fortsatte sine Undersøgelser i samme April og Mai, og at det endelig efter megen Møie lykkedes ham at finde de lymphatiske Leverkars Overgang ind i *Chylus-Receptaclet*, medens der, som sagt, mangler et bestemt Datum for de Bartholin om Lymphesystemets Indmunding i Blod-aarene overbevisende Experimenter, som omtales saavel i den citerede 48de Iagttagelse af 2den Centurie som i Skriftet om *vasa lymphatica in animantibus*. Ei heller i den 1670 udkomne Udgave af hans anatomiske Skrifter findes Opdagelsens Dag antegnet. Herefter forekommer det mig umuligt, at give den Ene Æren for Opdagelsen fremfor den Anden: neppe kunde Rollerne have været fordeelte ligeligere.

Forsones vi nu, efter hele Tonen i Brevet til Bartholin sluttelig med Rudbeck, kunne vi det ikke (idetmindste jeg ikke) med een af Anatomiens og Physiologiens Ypperste: den berømte Haller, der i Alt, hvad der vedkommer det her omhandlede Æmne, viser sig som historisk aldeles upaalidelig. Jeg skal henvise Læseren til hans Physiologies 7de Bind S. 203, hvor han blandt Andet fortæller, at Olof Rudbeck (*a nemine edoctus*) har fundet Brystgangen omtrent paa samme Tid som Pecquet, og at det var Rudbeck, som opdagede den 1654 først hos Mennesket, medens han lader Bartholin finde den 1655. Men ikke nok hermed: der findes hos W. Cruikshank i hans: *The anatomy of the absorbing vessels of the human body London 1786*. S. 34 et Citat af Haller (desværre er Stedet ikke angivet) saaledes lydende: „*cum præterea ad Bartholinum posthuma scripta clari viri (Vesling) pervenerint, et hi ipsi loci a Bartholino editi sunt, summe probabile fit*

hunc scriptorem vestigia Veslingii secutum, ostensam sagaci viro prædam majori felicitate adtigisse.“ Han siger her saagodtsom med rene Ord, at Vesling i Padua havde opdaget Lymphekarssystemet. Jeg maa opfordre Enhver, som særligt interesserer sig for Spørgsmaalet, til, som jeg har gjort, at gjennemlæse det paagjældende Værk: *J. Veslingii Observ. anatomica et epistolæ medicæ, ex schedis posthumis selecta et edita a Th. Bartholino, Hafn. 1664.* Mig har det ikke været muligt at finde blot et eneste Sted, som paa en utyivlsom Maade antyder, at Vesling var paa Veien til Opdagelsen af de egentlige Lymphekar.

Jeg har en Formodning om Grunden til, at Bartholin af flere baade lægevidenskabelte og andre Historieskrivere (Haller, Hvasser, Sacklen, Pruys van der Hoeven, Fryxell, o. Fl) er sat i en ufortjent Skygge: jeg troer at Grunden, idetmindste for en stor Deel, er at söge i den Omstændighed, at Rudbeck foretog en Mængde af sine Undersøgelser i en af mange Fremmede i hiin Tid besøgt Universitetsby, som Leyden dengang var; jeg skal iövrigt gjerne indrömme, at der desuden kan have været andre mig ikke bekjendte Aarsager i Spillet.

Jeg forudseer, at flere af mine Læsere ville gjöre den Bemærkning, at jeg med en uforholdsmæssig Vidtlöftighed har behandlet dette hele Afsnit om Striden angaaende Opdagelsen af Lymphekarrene; dem vil jeg svare: at jeg har gjort det med velberaad Hu, da jeg nærer den faste Overbeviisning, at blandt de flere Maader, paa hvilke en Nation kan og bör ære sig selv, er den ikke den ringeste, at holde sine udmærkede Mænd, döde som levende i Agt og Ære, og ikke at tillade, at nogen Skamplet besudler deres Navn, som ikkun Misundelse eller Uvidenbed kan have sat derpaa.

Man skulde troe, at Bartholins Virksomhed som offentlig Lærer, hans Forskninger paa Anatomiens Gebeet og de Kampe, som disse medförte, ikke kunde levne ham Tid til andre videnskabelige Sysler; men hans Arbeidsomhed var saa utrættelig, at han i denne Tid, nemlig

i Aaret 1654 udgav de to første Centurier af sine „*Historiæ anatomicæ rariores*“; de to næste udkom 1657, de sidste to, der vare udarbejdede i Krigsaarene 1658—60, 1661, et for sin Tid ganske vist fortjenstligt Værk, som dog ingenlunde indskrænker sig til det, som angives i Titelen, men ogsaa indeholder Bemærkninger og smaa Afhandlinger henhørende dels til andre af Lægevidenskabens Grene, Pharmacologi, almindelig og speciel Pathologi og Therapi, dels til andre Naturvidenskaber. Denne unægteligt temmelig vilkaarlige, og ikke efter nogen Plan ordnede Samling af heterogene Gjenstande indeholder yderst værdifulde Enkeltheder, for hvis Skyld man billigt bør bære over med Forfatteren, naar han ogsaa har optaget Meget, som selv i hiin Tid maatte ansees for temmelig værdielöst.

Ved hans Onkel, Ole Worms Död 1654 blev han valgt til hans Eftermand som Rector ved Universitetet. Efter hans eget Udsagn var Embedet ham ikke kjærkomment, da han af og til skrantede, og han overdrog det i samme Aar til Peter Spormann. Men desværre maa vi tilstaae, Sandheden troe, at een vægtig Bevæggrund til, at han overdrog sit Embede til en Anden, er at söge i hans Frygt for den i hiint Aar i Kjöbenhavn herskende pestagtige Sygdom, for hvis Skyld han med Familie tog Ophold i Roeskilde. Han fulgte her en desværre i hiin Tid herskende og endnu under Pesten 1711 tildeels vedvarende Skik, at de egentlige Læger flygtede, naar Faren for epidemiske smitsomme Sygdomme var störst. I denne Henseende ligner, Gudskeelov! den nuværende Æt ikke sine Forfædre!

I Aaret 1656 fik han Fritagelse for den offentlige anatomiske Underviisning, da hans Helbred efter hans eget Udsagn havde lidt meget ved Overanstængelse netop i den nævnte Retning; hvorlænge han fortsatte privat at beskæftige sig med Dissectionen, er vel ikke ganske let at afgjøre: ialfald havde han efter sit eget Udsagn 1660 i længere Tid ikke befattet sig dermed. I Tidsrummet fra 1656—58 har han, foruden

at skrive den 2den og 3die Centurie af sine anatomiske Iagttagelser, ogsaa skrevet om Efterbyrdens Tilbagebliven, og desuden havt meget at gjøre med Udgivelsen af *Dispensatorium Hafniense*, der udkom 1658 udgivet af ham, der efter Bedstefaderen Thomas Fincks Död i 1656 var det medicinske Facultets Senior og perpetuerende Decan. Ved Universitetet fungerede han som Lærer i speciel Pathologi, idetmindste læste han 1660—61 over Underlivssygdommene.

Om end Bartholins Muse taug i de for Danmark saa sørgelige Krigsaar 1658—60, viste dog hendes Tale kort efter, at hun havde tænkt, og derved forberedet sig til fyndig Tale i de nærmest paafølgende Fredsaar, da Tiden var kommen til at lytte til den. Som alt ovenfor angivet, udkom nemlig allerede i 1660 hans andet *Specilegium ex vasis tymphaticis*, og i det næste hans 5te og 6te Centurie af de sjeldnere anatomiske Iagttagelser. I Aaret 1661 blev han udnævnt til Professor honorarius, dog beholdt han Navnet af Facultets Senior og Decan. Om han nu end, som Nogle paastaae, herefter tog fast Bolig paa sit Gods, Hagested, nær ved Holbæk, saa er det dog paa den anden Side vist, at han jævnligt opholdt sig i Hovedstaden indtil 1664; her beboede han en Etage, der hørte til den ligeoverfor Fruekirke beliggende Anatomikammerbygning; ja endogsaa efter den Tid lige indtil 1671 foreviiste han for Læger Universitets Naturalie-Samling. (Skjelderups Program S. 22).

At han ikke vilde benytte sin Fritagelse for Universitetsforretninger til at fritage sig for litterær Virksomhed, kunde man vente, og det skete ikke heller: Allerede i Begyndelsen af 1661 indvikledes han i en litterær Feide med en hollandsk Anatom, Ludvig de Bils, som gav Anledning til at han i dette Aar udgav en "*Responsio de experimentis Bilsianis*" og en "*Dissertatio anatomica de Hepate defuncto, novis Bilsianorum observationibus opposita*," hvori han forsvarer sine forhen udtalte Anskuelser om Leverens Function, efterat han havde faaet Overbe-

viisningen om, at den ikke var et blodtilberedende Organ. I Aaret 1662 udgav han sin *Cista medica Hafniensis* tilligemed en Beskrivelse af Anatomibygningen med medföiet Tegning, tilegnet: *Posteritati* og med Motto: "*Fuimus Troes.*" *Cista medica* indeholder i sine 64 *loculi* dels kjøbenhavnske Lægers Levnetsbeskrivelser, dels forskjellige af dem meddeelte sjeldnere Iagttagelser og Betænkninger, dels endelig forskjellige til Botanik, Chemi, Anatomi og practisk Lægevidenskab henhørende Gjenstande, af hvilke utvivlsomt en stor Mængde for vor Tid ikkun frembyde en reen historisk Interesse. I denne Henseende maae vi især være ham taknemmelige for hans i förste *loculus* meddeelte Oversigt over Navnene paa kjøbenhavnske Læger og de af dem udgivne Skrifter til 1660. — I 1663 ndkom et Skrift, som viser, at hans gamle Kjærlighed til Anatomien ikke var rustet, idet han i Anledning af Malpighis Undersögelse om Lungernes Structur udgav sin, tildeels paa Forsög paa Dyr stötte: "*diatribe de pulmonum substantia et motu;*" i samme Aar saae ogsaa de to förste Centurier af hans: *Epistolæ medicinales a Doctis vel ad Doctos* Lyset, de tvende næste udkom 1667. Denne Brevsamling anseer jeg for et yderst værdifuldt Bidrag til Oplysning om Lægevidenskabens Tilstand paa hiin Tid i forskjellige Lande og specielt om Bartholins Forhold til den, hvad Læserne forhaabentlig allerede af de flere af mig meddeelte Citater ville have skjönnet. I 1664 udgav han sit Skrift: *De insolitis partus humani viis* og i 1666 sine 10 Dissertationer: *De medicina Danorum domestica cum ejusdem vindiciis et additamentis*. Dette Værk indeholder ganske fortræffelige Bidrag til Oplysning om Datidens Sygdomsgeenius og Diætetik, medens vi ganske vist ikke ville föolge alle hans, tildeels vistnok paa en ædel Fædrelandskjærlighed, men tildeels vistnok ogsaa paa en forudfattet Mening om gamle Skikkes Fortræffelighed baserede Raad: f. Ex. det (S. 247 etc.) at spise meget salt Mad (Gammelmad) her i Landet, da det befrier os for forraadnelsesagtige Sygdomme, medens han troer, at fersk frisk Kjöd bedre

passer for Sydboerne, eller naar han S. 491 paa en utvetydig Maade yttre sit Misnöie med dem, der undersöge fremmede Planters (Theens, Caffens, Chinaens) Virksomhed, idet han troer, at det skeer paa de indenlandskes Bekostning. Ei heller er der vel ret Mange, som nu ville tiltræde den S. 243 udtalte Anskuelse, eller rettere Overbeviisning ("*persuasi sumus*"), at man har en større Sandsynlighed for at bevare en uforstyrret Sundhed ved til sin Föde og Drikke at benytte Producter, der höre til Hjemstavn, end ved at benytte, hvad der kommer fra Udlandet, ligesom ogsaa de Grunde, han anförer derfor, for vor Tid lyde heelt puerile, f. Ex. at Handelsröret giver Anledning til Krig og andre Ulykker o. s. v. Hermed være det ikke sagt, saalidet som det er meent, at der ikke ogsaa skulde findes særdeles gode Forskrifter i Bogen, saaledes i den 9de Dissertation: *de erroribus Danorum in medicina et diæta*, hvor han f. Ex. omtaler de flere Diætfeil, som gave Datidens her herskende Sygdom, Skjörbugen, Næring. I samme Aar udgav han atter et Skrift om Leveren: "*de hepatis exauctorati desperata causa*." I de nærmest paafølgende Aar beskæftigede han sig dels med Apothekervæsenet, dels med at samle sine adspredte Taler og Digte, samt med Udgivelsen af sine tidligere Skrifter om Mælke- og Lymphekarrene, forenede i eet Bind: *opuscula nova anatomica de lacteis thoracicis et lymphaticis vasis uno volumine comprehensa, ab auctore aucta et recognita*." Hafn. 1670. 8.

Den 2den Juni 1670 traf den Ulykke ham, medens han opholdt sig i Kjöbenhavn, tildeels i Anledning af hans gamle Lærer og Ven Poul Moths Död (hvis Minde han hædrede med en Liigtale), at hans ham saa kjære Landsted Hagestedgaard ödelagdes ved en Ildebrand, ved hvilken blandt Mere en Mængde af hans utrykte Haandskrifter gik tabt. Saavidt det er tilladt at dömmе om Indholdet efter Titlerne og de korte Indholdsangivelser af de tabte Manuscripter, der ere meddeelte i hans

samme Aar udkomne Skrift: „*De bibliothecæ incendio, dissertatio ad filios*“, ere efter min Mening de tre föleligste Tab, som Literaturen derved leed: 3 Centurier af *Epistolæ medicinales*, en Bog om Lymphekarsystemets Sygdomme samt en *Anatome practica, ex morbo defunctis pro sede affecta inquirenda*, et Arbeide altsaa af anatomisk-pathologisk Indhold, hvilket ogsaa nærmere i hans Forklaring deraf udvikles; han slutter denne med de Ord: *In hoc tamen mustaceo laureolam reportassem nisi invidia Vulcani intervenisset* (S. 58—51). Maaskee hertil endnu bör föies et fjerde Manuscript: *Bibliotheca Anatomica*, hvori han kortelig havde beskrevet alle ældre og nyere Prosectorers Levnetsløb og meddeelt en Oversigt over deres Skrifter og Opdagelser samt tillige, saavidt de kunde erholdes, deres Portraiter. Kong Christian den 5te søgte at lette hans Tab og belønne hans Fortjenester ved i samme Aar at befrie hans Gods for Skatter og Afgifter, samt ved at tildele ham den ham allerede af Frederik den 3die tiltænkte Livlægepost med forhöiet Gage. Hagedstedgaard skal forresten endnu samme Aar være bleven gjenopført.

I Aaret 1671 blev han 3die Gang *Rector magnificus* og havde som saadan den sörgelige Pligt at skrive Indbydelses-Programmer til tvende Lægers Liigbegjængelse: Prof. Chr. Ostenfeldts og den kongelige Livlæge Peter Bullichs. I Ostenfeldts Sted overtog han Overopsynet ved Universitetsbibliotheket i 1672, en Post, hvortil Universitetet udnævnte ham, og som han med inderlig Glæde modtog.

I Aarene 1672 og 73 skrev han, foruden nogle Programmer, „*de visitatione pharmacopæorum*“, i det förste: „*De Transplantatione Morborum dissertatio epistolica*“, i det sidste: „*De sanguine vetito Disquisitio medica*.“ Intet af disse Skrifter indeholde noget særdeles Nyt eller Interessant, undtagen forsaavidt han i det förste viser sig som decideret Contagionist, og i det sidste, der gaaer ud paa at fordömme Blodets Brug i Medicinen, og at gjöre den mistænkelig i diætetisk Henseende, giver et

heldigviis ikke enestaaende Beviis paa sit religiöse Sind ved at paabe-
raabe sig Kirkeconciliers og Kirkefædres Autoritet i denne Henseende,
foruden Skik og Brug hos Engellændere, Franskmænd og Tydskere. Hvor
meget denne Gjenstand har lagt ham paa Hjerte, kan sluttes deraf, at
han i Aaret 1676 under det fingerede Navn: Chr. Theophilus har med-
deelt yderligere Oplysninger angaaende denne Gjenstand.

Men et langt vigtigere Værk forberedede han i hine Aar, nemlig:
„*Acta medica et philosophica Hafniensia*,“ af hvilket 1ste Volumen ud-
kom 1673, 2det 1675, 3die og 4de 1677, 5te i hans Dödsaar 1680.
Dette Værk bidrog ikke blot til end yderligere at hæve hans allerede i
Forveien store Anseelse i Indland og Udland, men ogsaa til i det sidste
at forskaffe den danske Lægestand i det Hele en hidtil ukjendt Anseelse.
Hensigten med dette Værks Udgivelse var fornemmelig den, at bekjendt-
gjøre danske Lægers Iagttagelser, der vare af et saadant Værd,
at de ikke burde overgives til Forglemmelsen; men han optog tillige Af-
handlinger eller Notitser henhørende til Naturvidenskabens Gebeet over-
hovedet samt enkelte, som maae henføres til Oldgrandskningens. Skal jeg
i Korthed betegne dette Værks Character, veed jeg ikke nogen bedre
Maade dertil end den, at sige: det svarede i hiin Tid til en god
medicinsk Journal i vor Tid, hvortil jeg endnu skal föie den Be-
mærkning, at utvivlsomt hans „Sjeldnere anatomiske Iagttagelser“ og
„*Cista medica*“ tildeels bære den samme Character. Iblandt de danske
Læger, som gave fortrinlige og talrige Bidrag til Værket foruden Bar-
tholin selv, indtager Ole Borch upaatvivleligt den første Plads; blandt
andre Bidragydende fortjene N. Steno, Livlæge Henrik af Möinichen,
Physicus i Kjöbenhavn Caspar Kölichen, Dr. H. Brechfeld, Dr. Matth.
og Holger Jacobæus at nævnes; meget rigelige Bidrag ydedes ogsaa
af J. L. Hannemann, der, efter at have været i Buxtehude, senere kom
til Kiel. At der iövrigt i dette store og med særligt Hensyn til Tiden,
hvori det forfattedes, fortrinlige Værk blandt det meget Gode findes noget

temmelig Værdilöst, kan naturligviis saa meget mindre forundre os, som dette var det første Forsög i den Art, som gjordes her i Landet. Foruden dette store Værk udgav han i sine sidste Leveaar nogle mindre betydelige Skrifter, saaledes: Epistler „*de peregrinatione medica*“ (1674), „*de Anatome Practico consilium*“, „*de puerperio vet.*“ (1675). I det sidstnævnte Aar modtog han hædrende Beviser paa den Agtelse og Tillid, som han nød i Indlandet og Udlandet: Han udnævntes til Höiestretsassessor, en Stilling, til hvilken i hiin Tid, da der intet överste Medicinalcollegium existerede, kaldtes dygtige og erfarne Læger for de Retsspörgsmaals Skyld, til hvis Lösning lægevidenskabelige Kundskaber ere nödvendige. Den anatomiske Professorpost i Padua blev ham tilbudt, men han afslog at modtage den i yderst beskedne Udtryk, undskyldende sig med sin Alder og Svagelighed (Nr. 85 i 3die Vol. af *Acta medica*).

I Aaret 1680 blev han for fjerde Gang Universitetets Rector; men i dette Aar tiltog hans især af Nyresteen betingede legemlige Svaghed overordentligt, saa at han fra 3die November til 4de December maatte holde Sengen; paa denne Dag endte den danske Læge, med hvis Kundskabers Omfang og litterære Frugtbarhed ingen tidligere eller senere har kunnet maale sig, sit hæderlige, daadrige Liv paa Hagestedgaard. Liget blev jordet i den Begravelse, han allerede for 17 Aar siden havde kjøbt i Fruekirke; Liigtaler holdtes af Holger Jacobæus, Wilhelm Worm og Georg Hannæus. Prorector Johan Bagger skrev Programmet, og mange Digte stræbte at bidrage til at forevige hans Minde. Et Monument over ham fandtes i Kirken med Epitaphier af Vitus Bering og Chr. Ostensfeldt (forfattet flere Aar för dennes Död). Ogsaa blev han hædret med en Mindestötte i Jægerspriis blandt de andre af Fædrelandets store Hedengangne.

Ved at beskrive Bartholins litterære Liv, har jeg naturligviis omtalt alle de af hans Værker, i hvilke hans lægevidenskabelige Stræbens bedste Frugter ere nedlagte, og leilighedsviis nogle mindre betydelige;

flere af disse sidste findes ikke omtalte, da det ikke har ligget i min Plan at meddele en fuldstændig Fortegnelse over alle hans Skrifter, der deels ville findes nævnte hos Nyerup, deels i de af mig i Begyndelsen af denne Skizze nævnte Skrifter. Manglende Sagkundskab maa tjene mig til Undskyldning for, at jeg her ikke har omtalt de af hans Skrifter, som ere af mere eller mindre theologisk Indhold eller dem, der referere sig til Oldgrandskningen. Derimod skal jeg nu, efter, hvad Sagens Natur förer med sig, at have omtalt hans Hovedvirksomhed som en flittig, dygtig, selvundersögende Anatom og Physiolog, en Virksomhed, som ret egentlig var hans Livs Hovedopgave, söge korteligen at angive det Forhold, i hvilket han, som Forfatter, staaer til andre af Medicinens Discipliner.

Det er allerede forhen angivet, at et Manuscript af væsentlig anatomisk-pathologisk Indhold gik tabt ved Branden af Hagestedgaard; foruden dettes Forfattelse har han aflagt andre fuldgyldige Vidnesbyrd, der kunne findes især i hans „sjeldnere anatomiske lagttagelser“ og i hans „*Acta Medica &c.*“, for, at han havde et for den patologiske Anatomies Betydning aabent Öie. Særdeles betegnende for hans fuldkomment rigtige Anelser i denne Retning er et Brev, som han den 3die Septbr. 1663 tilskrev Ole Borch, som dengang opholdt sig i London: „*De causis Iliacæ passionis (Miserere) et Anatome nova ex cadaveribus morbidis*“ (det 93de i 4de Centurie), i hvilket han, efter en for hiin Tid aldeles fortræffelig Angivelse af Aarsagerne til Lidelsen, bruger fölgende mærkelige Ord: „*Hæc enim sacra securius apud dissectiones cadaverum peraguntur, quam in cerebro Medicorum. Diu talem Anatomen ex cadaveribus morbo defunctis meditatus sum. Forsan tamen illa mecum morietur.*“ Heldigviis har den i den sidste Sætning udtrykte Frygt viist sig at være ugrundet, om end den Tid, som medgik, inden den patologiske Anatomie optoges som en i Medicinens Studium almindeligt anerkjendt nödvendigt integrerende Deel har været noget lang; jeg indrömmet

nemlig, at Bartholins Tanke i sin hele Fylde grebes, og jeg maa efter bedste Overbeviisning sige det: primitivt, af Joh. Bapt. Morgagni, Professor i Padua (født 1682, død 1771), altsaa ikke saa overmaade længe efter Bartholins Død.

Hvad nu hans Stilling til den theoretiske og praktiske Pathologi og Therapi angaaer, saavel i medicinsk som i chirurgisk Retning, maa jeg udtale det som min inderligste Overbeviisning, efter et temmeligt nøie Kjendskab til hvad han i denne Retning har præsteret, at han ikke i denne Henseende paa nogensomhelst mærkelig Maade hævede sig over de Bedre af hans Samtid i Ind- som i Udland, om han end stod lige med dem; jeg maa tvertimod beklage, at han, der forresten stod paa det i Indledningen til dette Skrift betegnede pathologiske Standpunkt, kun fandt sig beföiet til da at gaae ud over det, naar enten den Harveyske Kredslöbstheorie eller hans egen om Virksomheden af *vasa lymphatica* stred derimod (f. Ex. Vattersot af Obstruction eller Bristning af *vasa lymphatica*). Jeg tvivler ikke et Öieblik om, at Een eller Anden vil finde denne Dom at være for streng: dem vil jeg, saafremt de ere Sagkyndige, bede om ret nøie at studere hans pathologisk-therapeutiske Afhandlinger igjennem, og med det Samme ikke at lade sig bedaare af den udmærkede Mands store Navn, men roligt vurdere ham i Forhold til hans Samtid og Eftertid, og jeg har en stærk Formodning om, at Fleertallet sluttelig vil staae paa min Side. Skal jeg i faa Ord betegne hans Standpunkt i Pathologi og Therapi, vil jeg sige: han var nærmest en Tilhænger af den Sennertske Modification af den Galenistike Skole; jeg antager det ikke for sandsynligt, at han selv har tænkt paa at danne nogen særegen pathologisk Skole, eller at han tilhørte nogen saadan enkelt exclusivt, om han end i sine *Acta medica* optog Afhandlinger af Andre, især af Ole Borch, i hvilke den chemiatiske Retning tydeligt er udtalt. Det Resultat, til hvilket jeg saaledes ved at læse det Pathologiske og Therapeutiske i hans Skrifter

er kommen, passer meget vel til den för omtalte Anviisning til en Studieplan for en medicinsk Studerende, som han har meddeelt en Ven (*Acta med.* 2det Vol. p. 122). Hvad jeg dog særligt troer at burde fremhæve, er det, at han synes at have besiddet et for sin Tid særdeles godt Kjendskab til den chirurgiske Pathologi og Therapi, om han end ikke selv foretog Operationer: Man seer ham jævnligt at blive raadspurgt i chirurgiske Tilfælde, og at bestemme Indicationerne for en operativ Indskriden. Denne hans Interesse hænger jo saare naturligt sammen med hans anatomiske. Forresten maae vi ikke glemme, hvad ovenfor er anført om hans mindre Tilböielighed til det praktiske Liv. — Jeg kan ikke yttre nogen selvstændig Mening om Værdien af det, han har præsteret for Födselsvidenskaben, da jeg ikke har læst hans herhen hörende Skrifter. Ialfald kan jeg anföre een Förtjeneste af ham i obstetricisk Retning: den, at han bidrog til Indförelsen af en Examen for Jordemödre, der blev lovbefalet 1672, og förste Gang holdt den 30te September 1673. Af hans Beretning om den (*Acta medica*, 2den Vol. p. 53) seer man, at Fleertallet af Examinanderne svarede godt i det Hele, men ikke vare synderligt bevandrede i den dem vedkommende Deel af Anatomien, saa at det befaledes dem at være tilstede ved Steno's Sectioner i Vintersemestret samt, naar fattige Svangre eller Barselqvinder döde, da at gjöre Melding derom til Anatomen, som saa skulde give dem Underretning om det, der vedkom deres Konst.

Med varm Interesse omfattede han Udviklingen af Apothekervæsenet i sit Fædreland; de bedste Beviser derfor ere: det forhen omtalte, og under hans Ledelse udgivne: „*Dispensatorium Hafniense*“ af 1658, og hans 5te Dessertation i hans Værk: „*de Medicina Danonorum domestica*“ (især Pag. 184 etc). Enhver kyndig Læge vil, ved at gjennemlæse denne Dessertation, finde, at flere af de ham gjorte, men endnu ikke lovbefalede Forslag („*quarum confirmationem a Serenissimo Rege nostro subjectissime expectamus*“) i en senere Tid lige til vore Dage

ere fulgte, f. Ex. at ingen Recept maa honoreres fra Nogen, undtagen fra dem, som ere promoverede Doctores, eller approberede af det medicinske Facultet i Kjöbenhavn; han siger (186): „*Reliqui, Pharmacopæi, Barbitonsores, Destillatores, Ocularii, Herniarum sectores, Circumforanei, et Empirici quocunque nomine veniant vel sexu, penitus hinc manus abstineant, præter vulnerarias potiones contra casum, puncturas, vel vulnera Chirurgis concessas; in his tamen aliisque casibus periculosis, consulendus est Medicus approbatus*“. Endvidere (193): at det ikke skal være tilladt Apothekeren eller Provisoren eller Lærlingen at sælge til „ubekjendte eller mistænkelige Tjenestepiger“ (*ancillis ignotis vel suspectis*) Gifte eller farlige Lægemedler, der kunde være skikkede til at fremdrive Menstruationen eller til at fremkalde Abort, eller endelig til at fremkalde anden Ulykke, hvorfor den Slags Sagers Opbevarelse ene bör anbetroes til Apothekeren selv, som den ene Ansvarhavende (*qui rationem reddere possit, si quid secus eveniat*). Han anbefaler (S. 192) ei blot, at Apothekerne skulle have gode, uforfalskede Lægemedler, men ogsaa, at de skulle have deres Udsalgssteder aabne Dag og Nat, samt at de skulle være hurtige i Expeditionen; desuden anbefales en særegen Omsorg for Giftes Opbevaring og Forsigtighed ved deres Dispensation o. s. v.

Den Glæde, man föler ved at föolge Manden paa denne Bane, bliver ikke ganske uforstyrret: Der forekomme enkelte Sætninger, der paa det Utvetydigste henpege paa et, i Nutiden heldigviis ukjendt Forhold imellem Læger og Apothekere, naar han f. Ex. i sit 17de Forslag (p. 190) siger, at Apothekerne skulle være lydige (*obsequentes*) ligeoverfor Facultetets Læger og dem af det Approberede, og skulle vise dem al mulig Ære (*omnem honorem illis exhibeant*) o. s. v. Overhovedet var Bartholin, efter hele Begyndelsen af den nævnte 5te Dissertation at dömmе, meget misfornöiet med Apothekernes Holdning ligeoverfor Publicum og Lægerne; jeg kan efter min bedste Overbeviisning ikke give ham ube-

tinget Ret i alle hans Klager, aldenstund han (p. 180) erklærer, at de fleste af dem kæmpede med en glimrende Elendighed, og at de ikke kunde opholde Livet medmindre de solgte Aromata, Viin, Tobak o. s. v., og tillige (P. 189) selv giver dem en Slags Anviisning til Praxis i følgende Ord (det 13de Forslag): „*Grassante pestilentia vel aliis morbis contagiosis, quia Medici obstricti non sunt ad ægros invisendos, nisi ad id persuaderi possint vel per stipendium obligari, in officinis pharmaceuticis præscribant curam et remedia cum justo precio, ut etiam sine Medico vulgus sibi queat prospicere.*“ Dette kalder idetmindste jeg en aldeles bestemt Henviisning til Praxis for Apothekerne i Farens Dage: kan man forundre sig over, at den ogsaa benyttedes under vanlige Forhold?

Men, i Erkjendelsen af at Enhver har sine Feil, troer jeg dog, at Danmarks Apothekerstand har fuldgyldig Grund til at være ham taknemmelig for det virkelig Gode, han har udrettet for den ved at vise den den Fremtidsbane, som den havde at betræde, for at komme i det rette Forhold til Publicum i Almindelighed og Lægerne i Særdeleshed, et Forhold, hvori den nu, det tør vel siges, i Almindelighed staaer.

Mærkeligt er det, at det Kjöbenhavnske Dispensatorium, i hvis Forfattelse han har havt saa væsentlig en Andeel, ikke bærer noget synderligt Præg af Bartholins Yndlingstanke, som han paa flere Steder har udtrykt: at substituere indenlandske Planter for udenlandske; maaskee har han truffet for stor Modstand hos sine Medarbeidere.

Ogsaa i andre Retninger stræbte Bartholin at virke ordnende og forbedrende paa det hele Medicinalvæsen: den samme Commission, hvis Præses han var, der gjorde Forslag til Apothekervæsenets Forbedring, gjorde ogsaa Forslag til Ordningen af Bartskjæreres, Baderes, Brok- og Steensnideres Forhold ligeoverfor Lægerne og Publicum; dens Forslag

gik ud paa, at de ikke maatte foretage Operationer uden Lægens forud indhentede Samtykke og tildeels i hans Overværelse, ligesom det ogsaa foresloges, at Landløbere og Qvaksalvere af hvilket som helst Navn ikke maatte offentlig eller privat sælge deres Varer.

Jeg bör ikke slutte denne lille Afhandling uden at kaste et Blik paa Bartholins mere personlige Forhold og, saavidt det er tilladt efter foreliggende Data, paa hans Charakter.

Han var tvende Gange gift; første Gang med Borgemester Christopher Johansens eneste Datter Elisa, med hvem han havde 5 Sønner og tre Døttre. Af Sønnerne saae han Casper som Professor i Physiken allerede før sin Død; en anden, Hans, blev den senere ved mange Skrifter berömte Theolog. Hans Hustru døde 1675, og han synes at have taget sig hendes Død meget nær; imidlertid giftede han sig 1678 med Magdalene Rothe, der ingen Börn skjænkede ham.

Han beskrives som en Mand af sand oprigtig Guds frygt*), besjælet af en glödende Fædrelandskjærlighed, med en inderlig Hengivenhed for og Trofasthed mod sin Konge, Slægt og Venner og Overbærenhed mod sine Fjender; og, i Sandhed, Beviserne for at han var i Besiddelse af disse Egenskaber, findes i stor Mængde i hans Skrifter, især i Epistlerne. De erholdt ogsaa deres Paaskjønnelse, idetmindste tildeels, af hans Samtid, saaledes af Kongerne Fredrik den 3die og Christian den 5te, hvor-

*) Man har, og det med god Grund beskyldt ham for at være overtroisk, hvorpaa N. M. Petersen paa det citerede Sted anfører Exempler; jeg skal tillade mig at yttre den Formodning, at han var det i mindre Grad end de fleste Oplyste af hans Samtid.

paa det Foregaaende har givet Beviser*). Ogsaa hans Dedicationer af sine Skrifter til forskjellige af Rigets Stormænd kunne paa en Maade vidne om, at han i deres Kreds idetmindste stod vel anskreven. At hans Navn ogsaa i den nærmeste Fremtid hædredes i hans Fædreland, derpaa foreligge der flere Beviser: saaledes et Manuscript af Jacob Baden, der døde som Rector i Vordingborg 1732, med hvilket Conferentsraad Werlauff har været saa god at gjøre mig bekendt, betitlet *Fama posthuma Bartholiniana*, hvori vor Bartholin omtales med megen Hæder. I 1731 optoges han og hans Descendenter i den danske Adelsstand. Blandt sine Samtidige havde han ogsaa flere Panegyrikere, blandt hvilke vistnok Prof. Ostensfeldt og Witus Bering (der prydede f. Ex. „*Cista medica*“ og de sjeldnere anatomiske Iagttagelser“ med hædrende Digte, indførte efter Fortalerne) og Prof. Wilhelm Worm (som skrev et lignende Digt i Anledning af *Med. Dan. domestica*) fortjene at nævnes. Imidlertid fremgaaer det paa det Klareste af flere Steder i hans Skrifter, at han selv ikke var fornøiet med den Aerkjendelse, som hans Samtid ydede ham. Blandt flere vælger jeg det, som synes mig at være det meest betegnende for denne Mening af alle: det er Begyndelsen af Forordene til Læserne af hans *Med. Danor. Dom.*, hvori han erklærer, at han kunde have ladet sig afholde fra dette Arbeide ved den Betragtning, at Fædrelandet ikke just havde været saa rundhaandet med at skjænke ham sine Goder, at han skulde foregribe Andre ved at søge Leilighed til at gjøre sig fortjent af det, men at han dog erkjendte, at han skyldte Fædrelandet Meget, om end Andre, der bekymrede sig mindre om det, nøde flere af de Goder, det kunde skjænke. Han nævner som Grunde til sin Taknemmelighed den Omstændighed, at

*) Det synes ogsaa, at Fredrik den 3die har skjænket ham eller Facultetet til hans Brug et smukt af Elfenbeen forfærdiget Skelet (af Mechanicus Güntelberg i Kbhvn.) Det findes i Kunstmusæets Sculptur-Afdeling. Paa Kassen, hvori det staaer, findes et Digt af Bartholin.

Skjæbnen har ladet ham födes udenfor den uvidende Mængdes Kreds, og at Kongen har tilladt ham at skjænke sit af Alder og Arbeide svækkede Legeme (han var, da han skrev dette, 50 Aar) Ro ved den hjemlige Arne.

Det er vistnok gaaet mangen Læser som mig: man bliver forundret ved at see Manden i samme Aandedræt at erkjende den Lykke i en Alder af 40 Aar at blive dispenseret fra sine anatomiske Functioner og i en Alder af 45 Aar at blive Professor honorarius, og at beklage sig over Mangel paa Anerkjendelse. Men herved ere efter min Overbeviisning tvende Ting at lægge Mærke til: For det Første, at han efter Worms Vidnesbyrd i sin Ungdom var af et heftigt Gemyt, det vi vel kunne antage at være blevet mildnet, men ikke aldeles forandret med Alderen, og at han jævnligt var sygelig, hvorved Gemyttets Pirrelighed og Tilböielighed til melancholske Betragtninger, der blandt Andet viste sig ved jævnlige Anelser om en nær forestaaende Död, höist sandsynligt forögedes; for det Andet, at der, som jeg alt ovenfor har bemærket, muligen af een eller anden i Datidens Historie, især Personalhistorie mere Bevandret vil kunne findes mig ubekjendte Momenter, der til en vis Grad undskyldte en Ömfindtlighed, som forresten ganske almindeligt findes hos udmærkede Mænd i alle Tider. Imidlertid mangler det ikke paa Steder i hans Skrifter, som netop vise ham som den Sindsrolige, og jeg vil slutte denne lille Afhandling med Udtrykket af den Overbeviisning, at hans i det Epitaphium, han satte sig selv, udtalte Haab om Fred i det andet Liv er gaaet i Opfyldelse; det lyder saaledes:

Thomas Bartholinus, Prof. med. honorarius, Spe futuræ quietis, quam vivus animo possedit et corpori optavit, ut posteritati suæ interest superstes sibi suisque M. H. F. 1663.

Til hans „Sui“ vil forhaabentlig hele Nationen og især dens Lægestand altid henregne sig! Gid hans Aand maa være hos denne nu og til evige Tider!

I det forløbne academiske Aar have sex Videnskabsmænd, alle under det lægevidenskabelige Facultet, erhvervet academiske Grader. De af dem meddeelte Oplysninger om deres Levnetsløb ere følgende:

1.

Andreas Schytz Plum Brünniche er født i Skovlænge paa Lolland den 25de Januar 1823. Mine nu afdøde Forældre vare Provst Andreas Brünniche og Anna Agnete Plum, under hvis kjærlighedsfulde Tilsyn jeg i mit Fædrenehjem erholdt min første Opdragelse og Underviisning. Fra 1836 til 1840 gjennemgik jeg de tvende øverste Klasser i Vordingborgs lærde Skole, og blev 17 Aar gammel derfra dimitteret til Universitetet, hvor jeg tog Examen artium med Charakteren Laudabilis, og det følgende Aar den 2den Examens philologiske og philosophiske Deel med sammé Udfald. Alt fra mine tidligere Aar havde Valget af Lægevidenskabens Studium været min faste Beslutning, og til dette vendte jeg mig nu fuld af Iver og Lyst. I Foraaret 1843 indtraadte jeg som Volontair i det Kgl. Frederiks Hospitals Tjeneste, til hvilket jeg derefter i en Række af Aar blev knyttet, og hvor jeg med Taknemlighed erkjender at jeg under en udmærket Veiledning har modtaget min bedste Uddannelse. De Vanskeligheder, der under Studerelivet maatte møde mig som ubemidlet faderløs Student, mindes jeg med Erkjendtlighed at mine Foresatte søgte at lette mig ved at bidrage til at jeg erholdt Communitetsstipendiet og Regentsen. Faa Maaneder efterat jeg i Efteraaret 1846 havde taget den forenede Lægeexamen med Charakteren Laudabilis blev jeg ansat som Lægecandidat ved den Kgl. Pleiestiftelse i Kjøbenhavn, hvor jeg i 2 Aar nød en usædvanlig og riig Leilighed til Studiet af Sygdommene hos Smaabørn, en Green af Pathologien, som derefter stedse har bevaret en særegen Interesse for mig, og i hvis Tjeneste jeg atter senere har opnaaet at arbeide. Mine Læreaar paa Frederiks Hospital vare imidlertid endnu ikke afsluttede, jeg stod i 1848 i Begreb med at indtræde som

tjenstgjørende Candidat, da Oprøret i Hertugdømmerne udbrød, og den danske Armee trængte til Lægekræfter. Som Underlæge tjente jeg da i samtlige trede Krigsperioder, først ved 1ste Brigades Ambulance, med hvilken jeg bivaaned Slaget ved Slesvig, senere stedse ved Lazaretherne i 2den Linie, i Faa-borg, Bogense, og sidst paa Augustenborg, hvor en vid Mark frembød sig for Iagttagelse og Erfaring saavel paa den udvendige som den indvendige Pathologie's Omraade. Hjempermitteret under de forskjellige Vaabenstilstande tiltraadte jeg min Tjeneste som Candidat paa Frederiks Hospital, i hvis trede Afdelinger jeg har modtaget en Uddannelse, hvilken jeg i Forbindelse med den daglige Berørelse med udmærkede ældre og yngre Samtidige stedse vil mindes med Taknemlighed. Den Agtelse, som det var lykkedes mig at indgyde mine Foresatte, tør jeg tilskrive, at det, just som min Candidattjeneste var i Begreb med at være afsluttet, lykkedes mig ved Etatsraad Dr. Triers Anbefaling at faae et af min Ungdoms kjæreste Ønsker opfyldt, idet jeg i Efteraret 1852 fik Leilighed til som Læge at ledsage en Syg paa en Reise i Udlandet. Foruden et 10 Maaneders Ophold i Tydskland, Belgien, Frankrig og Italien, hvortil mine skjønneste Minder knytte sig, var jeg heldig nok til i to Maaneder at kunne følge den lægevidenskabelige Underviisning i Paris, og saaledes til Reisens Hovedformaal føie hvad der maatte have den største personlige Interesse for mig.

Faa Dage efter min Hjemkomst til Fædrenelandet i 1853 udbrød Choleraen i Kjøbenhavn; jeg kom saaledes strax i Virksomhed, først ved Hospitalet i „Vor Frue Arbeidshuus“, senere som Reservelæge ved „St. Anne Hospital.“ Samme Efteraar opnaaede jeg at blive Reservemedikus paa Frederiks Hospitals medicinske Afdeling A hos Etatsraad Trier, hvem det være mig tilladt her at nævne som den, der ved sin bestandige Velvillie ikke mindre end ved sin udmærkede Veiledning bidrog mere end alt Andet til at gjøre mig dette det sidste Stadium af min egentlige Ungdomsudvikling riigt og frugtbringende.

Gjennem disse forskjellige Udviklingstrin havde naturligviis min Tilbøielighed efterhaanden faaet en mere bestemt Retning; den medicinske Pathologi, med sine mange endnu ikke løste Gaader, hvilke man nu dagligt ved de nøiagtigere og fuldkommere Undersøgelsesmaader søgte at sprede, tiltalte mig fornemligt; jeg stræbte at gjøre mig fortrolig med Chemiens og Mikroskopiens Anvendelse som Hjælpemidler, veiledede de Studerende i den fysikalske

Undersøgelse, og studerede saavel ved Sygesengen som ved Sektionsbordet. Da jeg var uden Midler tilstod Consistorium mig 1855 en mindre Portion af det Smithske Stipendium for yngre Videnskabsmænd, hvorved jeg for tvende Aar saae min materielle Existens nogenlunde betrygget. I 1856 blev jeg af Hs. Majestæt Kongen allernaadigst udnævnt til Underlæge i Kjøbenhavns Borger-væbning, men afgik dog først senere henad Efteraaret fra Posten som Reser-vemedikus.

Jeg var nu traadt ud i det praktiske Liv, dog endnu uden synderlig Lægepraxis. Det følgende Aar bragte mig derfor et fuldkomment Otium, som jeg benyttede til at afslutte et Arbeide, hvortil jeg alt i adskillige Aar havde samlet Materialet, og som under Titlen „Om den akute Tuberku-lose“ af det lægevidenskabelige Fakultet blev fundet værdigt til offentlig at forsvares for den medicinske Doktorgrad, hvilket fandt Sted den 14de Novem-ber 1857.

Af hvad der ligger sildigere end denne mig af Universitetet forundte Ære skal jeg anføre, at Consistorium i December 1857 gav mig et yderligere Beviis paa at det gunstigst har bemærket min videnskabelige Virksomhed, ved atter at tilstaae mig en Portion af det Smithske Stipendium, denne Gang en af de større, — at jeg deeltog i Skabelsen af det med 1858 begyndte medicin-ske Ugeblad „Hospitalstidenden“, af hvis Redaktion jeg fremdeles er Medlem, — at jeg i Efteraaret 1858 er blevet udnævnt til Læge ved Børne-hospitalet i Kjøbenhavn, og saaledes atter, men denne gang mere selvstændig, er indtraadt i den mig saa kjære Hospitalsvirksomhed, og netop i det Fag, for hvilket min Interesse ved Begyndelsen af min Lægevirksomhed særlig blev vakt, — endelig at jeg nu i tvende Semestre har benyttet min ved den akademiske Grad erhvervede Ret, idet jeg som Privatdocent har foredraget en Afdeling af den generelle Pathologi.

Jeg skal endnu tilføie som Momenter i min Udvikling, at jeg, gjennem en Række Aar Medlem af det videnskabelige Selskab „Philiatrien“, nu i tvende Aar fungerer som Sammes lønnede Sekretair, at jeg har den Ære at være Medlem af det Kgl. medicinske Selskab, og endelig at jeg i 1856 havde den Ære at deeltage i det 7de nordiske Naturforsker møde i Christiania.

I en ikke ringe Mængde større og mindre videnskabelige Afhandlinger, som have fundet Plads i vore forskjellige lægevidenskabelige Tidsskrifter, har jeg Tid efter anden givet Vidnesbyrd om min Udviklings forskjellige Trin.

Af større Arbejder kan jeg kun henvise til ovennævnte Afhandling: „om den akute Tuberkulose.“

I December 1857 ægtede jeg Sophie Georgia Gad, Datter af afdøde Biskop over Fyens Stift Peter Christian Stenersen Gad.

2.

Jeg **Carl Edvard With** er født den 14de December 1826 i Frederiksberg Allee Nr. 5. Mine Forældre ere afdøde Justitsraad Jesper Peter With, Herredsfoged i Bjerre og Hatting Herreder, og Hustru Laura Frederikke født Mourier, Datter af afdøde Justitsraad René Pierre François Mourier, Direktør for det tidligere Asiatiske Compagni. Efterat have nydt privat Underviisning i Hjemmet optoges jeg i mit 13de Aar som Discipel i Randers latinske Skole, hvorfra jeg i Efteraaret 1844 dimitteredes til Kjøbenhavns Universitet. Efter her til Examen artium at have erholdt Charakteren Laudabilis, underkastede jeg mig det paafølgende Aar 2den Examen med Charakteren Laudabilis et publico encomio ornatus og i Aaret 1846 den medicinske Forberedelsesexamen i Chemi, Botanik og Zoologi. Samme Efteraar indtraadte jeg som Volontair paa det Kgl. Frederiks Hospital og valgtes i Foraaret 1848 til fast Volontair paa Almindelig Hospital. I Sommeren 1848 gjorde jeg Tjeneste som frivillig Corporal ved 9de Linie Infanteri Bataillon og i Felttogene 1849 og 50 som Unlæge ved den active Armee. Den 1ste Marts 1851 indtraadte jeg som Candidat paa Almindelig Hospital, tog i Sommeren 1852 den lægevidenskabelige Examen med Charakteren Laudabilis, gennemgik i Sommeren 1853 det halvaarlige praktiske Cursus i Fødselsvidenskaben og erholdt i Efteraaret Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den medicinske Priisopgave om Ophthalmoblenorrhøen. Fra Mai 1854 til Mai 1857 fungerede jeg som Reservemedicus paa Almindelig Hospital og deeltog i Sommeren 1856 i Studentertoget til Upsala. Fra October 1857 til 1858 har jeg været ansat som fast Lægecandidate ved den Kgl. Fødselsstiftelse, og efterat jeg den 23 Marts 1858 offentlig har forsvaret min for Doctorgraden i Medicinen skrevne Afhandling om den differentielle Diagnose af Klappesygdommene i Hjertet, tiltræder jeg nu i Begyndelsen af Mai 1858 med offentlig Understøttelse en fleraarig videnskabelig Reise til Tydskland, Frankrig og England.

3.

Jeg, **Theodor Sophus Warncke**, er født i Aaret 1822 i Kjøbenhavn, hvor min Fader, Professor Ludvig Holberg Warncke, var Overlærer ved den jødiske Friskole. Efterat have besøgt een af Stadens bedre Borgerskoler, blev jeg efter min Confirmation antagen som Lærling paa Frederiks Hospitals Apothek, tog efter omtrent 4 Aars Læretid pharmaceutisk Examen, og vedblev derefter at fungere paa bemeldte Apothek som Medhjælper. Kun min Faders mindre heldige økonomiske Forfatning havde afholdt mig fra allerede tidligt at vælge den studerende Bane, hvortil jeg altid havde følt Lyst, der med Aarene bestandig tiltog og bragte mig til at anvende al den Tid, jeg kunde unddrage mine Sysler som Pharmaceut, til Erhvervelsen af de for Examen artium nødvendige Kundskaber. Denne fik jeg 1845 og Aaret efter tog jeg den saakaldte 2den Examen. Jeg valgte Lægevidenskaben til Hovedfag, men vedligeholdte og udvidede dog bestandig mine chemiske Kundskaber navnlig i den Retning, der er af Vigtighed for Lægen. I Krigsaarene gjorde jeg som de Fleste af mine Medstuderende Tjeneste som Underlæge og erholdt 1851 efter 5 Aars Studeretid Lægeexamen. Medens jeg i Aarene 1853—54 var ansat som Candidat paa Frederiks Hospital arbejdede jeg vedholdende i det da nyligt indrettede chemiske Laboratorium, saa at jeg allerede var vel øvet i at foretage selvstændige Undersøgelser, da jeg i Efteraaret 1854 var saa heldig at erholde offentlig Understøttelse til et toaarigt Ophold i Udlandet. Ogsaa her dyrkede jeg især Chemi og Mikroskopi; deels i Würzburg under Professor Scherers og Virchows Ledning, deels i Zürich under Professor Ludwig og Stædeler; i Paris og Wien var det derimod den praktiske Medicin, der meest beskjæftigede mig. Kort efter min Hjemkomst blev jeg ansat som Reservelæge paa Frederiks Hospital og foruden den Leilighed til praktisk Uddannelse, som derved forundtes mig under Overlæge Etatsraad Triers kyndige og erfaringsrige Veiledning, opnaaede jeg tillige derved det Gode at faae det chemiske Laboratorium under min Bestyrelse. Jeg benyttede det nu til ogsaa at veilede mine ældre og yngre Collegaer i at foretage saadanne Undersøgelser, der ere af Betydning for dem, deels i diagnostisk, deels i hygieinisk og medico-legal Henseende. I indeværende Aar fuldførte jeg en Deel Undersøgelser om „Benzoesyrens Indvirkning paa enkelte Sider af det dyriske Stofskifte og om Allantoinets og Oxalsyrens Forekomst i Urinen,“ der allerede vare begyndte

i Udlandet, og den deraf udarbejdede Afhandling forsvarede jeg den 23de Juni for den medicinske Doctorgrad. Foruden dette Arbejde har jeg udgivet:

„Veiledning i Receptskrivning tilligemed Angivelse af de officinelle Lægemidlers Dosis.“

„Supplementum Pharmacopoeæ Danicæ“, samt flere Artikler i „Bibliothek for Læger“ og „Hospitalstidende“; af disse skal jeg fremhæve:

„Om de istedetfor Chinin anvendte antitypiske Midler“.

„Meddelelse om de Arbejder, der ere foretagne paa Frederiks Hospitals chemiske Laboratorium i 1853—54“.

„Leucin og Tyrosin i den menneskelige Organisme“.

„Afføringsmidlernes Virkemaade“.

„Æggeviden og dens Modifikationer i den dyriske Organisme“.

„Blyets og det metalliske Qviksølvs Absorbtion“.

„Om Urinstoffets kvantitative Udskilningsforhold i den typhoide Feber“.

4.

Jeg, **Peter Adolf Knudsen**, er født paa Falster den 9de December 1819, og er den yngste af 13 Sødskende. Min Fader, Peter Adolf Knudsen, var Sognepræst til Skjelby og Gjedesby Menigheder paa Falster, men døde nogle faa Dage efter min Fødsel, hvorfor min Moder, Elisabeth Rude, flyttede til Kjøbenhavn. Skjøndt hendes Kaar vare meget smaa, var det dog hendes faste Beslutning at lade mig studere, og at det lykkedes hende kort Tid før sin Død at see mig som Student, skylder jeg navnlig min i Aaret 1850 afdøde Halvbroder, Landsoverretsprokurator Philip Julius Knudsen, hvis kjærlige og opofrende Bistand for mig og mine Sødskende jeg stedse skal mindes med Taknemmelighed. I Aaret 1836 dimitteredes jeg privat til Universitetet af nuværende Overlærer Trøjel, der i Forening med nuværende Rektor Espersen havde ledet min Undervisning, og erholdt jeg Karakteren Laudabilis; samme Udfald havde den philologisk-philosophiske Examen, som jeg underkastede mig Aaret efter.

Strax derpaa begyndte jeg at forberede mig til det Embedsstudium, hvortil jeg følte størst Kald, nemlig Medicinen, og indtraadte kort efter som Volontair paa Almindelig Hospital, hvor jeg deels som saadan, deels senere som Candidat har nydt en fortrinlig praktisk Anvisning af Hospitalets Overlæger, afdøde Etatsraad Thal, Professor Christensen og Professor Larsen. Samtidig besøgte jeg flittig den kliniske Undervisning paa Frederiks Hospital under Conferents-

raad Bang og afdøde Professor Gundelach-Møller, og benyttede selvfølgelig den rige Hjælp og Undervisning som Universitetets øvrige Lærere, afdøde Conferentsraad Withusen og Professor Eschricht, Otto, Stein og Levy bøde mig, saa at jeg i Foraaret 1843 kunde underkaste mig den medicinsk-chirurgiske Embedsexamen med Karakteren Laudabilis.

Af Universitetsstipendierne har jeg oppebaaret Communitetet, samt i 1 Aar havt Bolig paa Regentsen, hvilket Sted jeg forlod for at tage Ophold paa Hospitalet, hvor jeg forblev til 1846; jeg har her tilbragt de gladeste og lykkeligste Dage i mit Liv, og var det med et tungt Hjerte jeg forlod samme, for at søge mit Erhverv som praktisk Læge. Jeg tog Ophold paa Kjøbenhavns Nørrebro, hvor en udstrakt praktisk Virksomhed lidt efter lidt er bleven mig tildeel, og har jeg samtidig været ansat siden 1845 som Underlæge ved Kjøbenhavns Borgervæbning, hvilken Post jeg endnu beklæder. I Aaret 1848 ægtede jeg Louise Frederikke Knudsen, Datter af min Halvbroder, Prokurator Knudsen, og har nu en Søn og en Datter.

Under Choleraepidemien 1853 anbetroede den overordentlige Sundhedskommission mig Bestyrelsen af et Lazareth i den offentlige Almueskoles Bygning paa Nørrebro, og benaadede Hs. Majestæt Kongen mig for den Tjeneste, jeg udviste der, med Dannebrogordenens Ridderkors. I Aaret 1857 oprettede den overordentlige Sundhedscommission et Lazareth paa 36 Senge i bemeldte forhenværende Skolebygning, hvilket Lazareth efter Bestemmelsen skal være parat til at modtage saadanne Koppe- og Cholerapatienter, der ikke kunne behandles i deres Hjem, og som ifølge Anordningerne ikke kunne indlægges paa Byens andre Hospitaler, og har dette Lazareth hidtil været anbetroet mig.

Blandt de Discipliner, der især have tiltrukket sig min Opmærksomhed og Interesse, maa jeg navnlig fremhæve Hygiejnen; vel ere de Arbejder, jeg hidtil har præsteret i dennes Tjeneste, ikke store, og ingen veed bedre, end jeg selv, hvor store Mangler, disse Arbejder have; men, ligesom jeg er mig bevidst at have gjort, hvad der staaer i min Magt, for at erhverve mig de nødvendige Forkundskaber, saaledes haaber jeg, at Omstændighederne ikke skulle hindre mig fra at fortsætte min Uddannelse i det Fag, der er mig kjærest.

Til følgende Afhandlinger er jeg Forfatter:

Det latente Stadium i Mæslinger, Ugeskrift f. Læger, Række 2, Bd. 14 (1851).

Underextremiteternes Længdeforhold i Coxalgien, Ugeskrift f. Læger, Række 2, Bind 14 (1851).

Cholera i udenbys Klædeboquarteer, Hospitalsmeddelelser, Bind 6 (1853).
Nørrebro og dens Omgivelser i sanitær Henseende, Kjøbenhavn hos
F. H. Eibe (1854).

Ventilation af vore Værelser, Kjøbenhavn hos F. H. Eibe (1856).

Gasbelysning i Værelser, Hygiejniske Meddelelser og Betragtninger,
Bind 1 (1857).

Ventilernes rette Plads i vore Værelser, Hygiejniske Meddelelser og Be-
tragtninger, Bind 1 (1857).

Epilepsiens Helbredelighed, Ugeskrift f. Læger, Række 2, Bind 26 (1857).

Bidrag til at belyse Begravelsespladses Indflydelse i sanitær Henseende;
Afhandling for den medicinske Doctorgrad (1858).

5.

Carl Marinus Reisz, Søn af Overlærer ved Viborg lærde Skole, Jacob Frederik Reisz og Hustru Birgitte Agathe født Szybrowsky, er født i Viborg 1829. Fra Viborg lærde Skole dimitteredes jeg i Aaret 1847 til Universitetet og erholdt ved Examen artium Hovedcharacteren Haud illaud. I det følgende Aar deeltog jeg som frivillig Sergeant i Felttoget i Slesvig, underkastede mig i Foraaret 1849 anden Examens philologiske og philosophiske Deel med Hovedcharacter Laudabilis. I Slutningen af 1849 og i en Deel af 1850 gjorde jeg Tjeneste i Søetaten som Underlæge og underkastede mig i Foraaret 1853 første Deel af Lægeexamen. Under Choleraepidemien samme Aar fungerede jeg i Nyboder og gjorde derpaa et Par Maaneders Søtoget som Skibslæge. I Sommeren 1854 gjorde jeg i 4 Maaneder Tjeneste som Underlæge paa Søhospitalet, underkastede mig i Vinteren 1854—55 anden Deel af Lægeexamen med Hovedcharacteren Laudabilis. Efter i et Fjerdingsaar at have vikarieret for en Landlæge i Sydvestsjælland, fungerede jeg i 2 Aar som Kandidat paa det Kgl. Frederiks Hospital og gennemgik ligeledes det halvaarige Kursus paa Fødselsstiftelsen. Derpaa privatiserede jeg et Aar i Kjøbenhavn, fik 1ste Juni d. A. en Ansættelse som Underlæge i Armeen, i hvilken Egenskab jeg deeltog i det holsten-lauenborgske Forbundscontingents Troppesamling ved Rendsborg i afvigte August og September, blev 1ste Oktober d. A. Reservemedikus paa det Kgl. Frederiks Hospitals medicinske Afdeling A og forsvarede den 12te Oktober min for Erhvervelsen af den medicinske Doktorgrad skrevne Afhandling: Om Bronchotomiens Indikationer.

6.

Jeg, **Daniel Henrik Otto Cold**, er født den 17de August 1827 paa Fredensborg, hvor min Fader, Ole Cold, er Gjæstgiver; min Moder, Elisabeth Christine Antoinette, født Spleiss, døde alt 1847. Efter først i nogle Aar at have nydt Underviisning i den lærde Skole i Frederiksborg, som jeg forlod 1844, blev jeg privat dimitteret til Universitetet af Universitetsbibliothekar Gundorph og erholdt ved Examen artium Hovedcharakteren Haud illaud. Foraar og Efteraar 1847 tog jeg den philologiske og philosophiske Deel af anden Examen med Charakteren Laudabilis. I Vinteren 1848—49 blev jeg Volontair paa Almindelig Hospital, underkastede mig tidlig i Foraaret 1849 Examen i Chemi og Zoologi og blev derefter constitueret som Underlæge i Armeen, i hvilken Stilling jeg gjorde Felttoget i 1849 med, idet jeg først gjorde Tjeneste ved 4de Infanterie-Brigades Ambulance og efter Fjendtlighedernes Ophør ved et Lazareth. I Sommeren 1850 tog jeg Examen i Botanik og blev i August samme Aar, under den ved Krigen fremkaldte Mangel paa Lægeandidater, constitueret som Candidat ved Almindelig Hospital, i hvilken Stilling jeg blev til Mai 1851. I Juni 1852 og 1853 underkastede jeg mig første og anden Deel af den lægevidenskabelige Embedsexamen med Hovedcharakteren Laudabilis, og absolverede i Efteraaret og Vinteren 1853 og 54 det praktiske Cursus paa Fødselsstiftelsen. Alt i Februar 1853 var jeg imidlertid bleven ansat som Candidat ved Almindelig Hospital og forblev i denne Stilling, idet jeg under Choleraepidemien tillige gjorde Tjeneste som Choleralæge paa Christianshavn, til Februar 1854, da jeg nedsatte mig som practiserende Læge paa Frederiksværk og ægtede min nuværende Hustru, Ida Nathalie Bruun. Den 13de October dette Aar forsvarede jeg offentlig min for Doctorgraden i Medicinen skrevne Afhandling „Lægevæsenet og Lægerne under Christian IV's Regjering.“ Tidligere har jeg med Undtagelse af en enkelt mindre Artikel i „Ugeskrift for Læger“ og „Hospitalstidende,“ Intet ladet trykke.

Nærværende Skrift udgaaer i Anledning af den aarlige Mindefest, som Universitetet afholder til Erindring om Reformationens Indførelse i vort Fædreland, og Universitetets egen dermed forbundne Fornyelse. Denne Fest er iaar berammet til at afholdes Torsdagen den 18de November Kl. 12 i Universitetets Festsal.

Talen holdes af Professor i Philosophien R. Nielsen. Derefter vil Universitetets Rector J. G. Forchhammer give en kort Beretning om Forandringerne og Tildragelserne ved Universitetet i det forløbne Aar, samt proclamere som Doctores medicinæ:

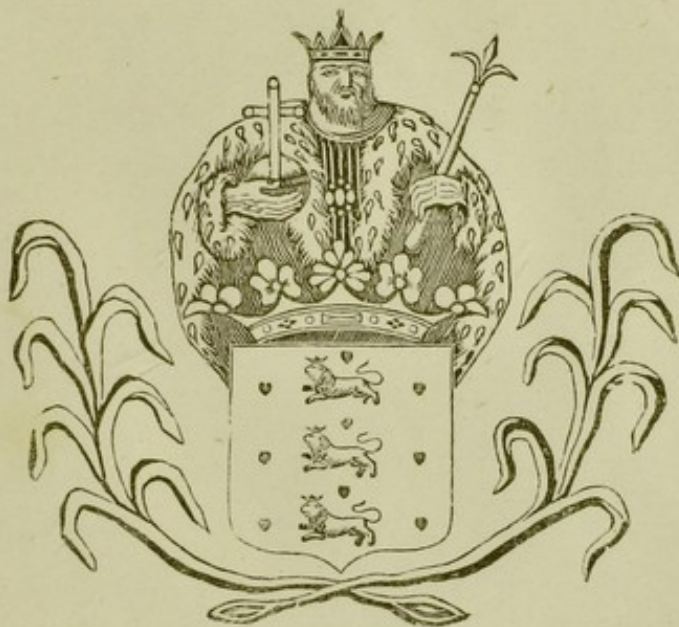
1. A. S. P. Brünniche, Cand. med., Læge ved Börnehospitalet i Kjöbenhavn.
2. C. E. With, Cand. med., for nærværende Tid i Udlandet.
3. Th. S. Warncke, Cand. med., Reservelæge paa Frederiks Hospital.
4. P. A. Knudsen, Cand. med., practiserende Læge i Kjöbenhavn.
5. C. M. Reisz, Cand. med., Reservelæge paa Frederiks Hospital.
6. D. H. O. Cold, Cand. med., practiserende Læge paa Frederiksværk.

Rectoratet er ved Gjenvalg atter overdraget til J. G. Forchhammer. Decanaterne ere ved Valg i de forskjellige Faculteter overdragne til:
 Prof. Lic. theol. J. A. Bornemann for det theologiske,
 Etatsraad Prof. F. C. Bornemann for det rets- og statsvidenskabelige,
 Prof. Dr. med. A. G. Sommer for det lægevidenskabelige,
 Prof. N. L. Westergaard for det philosophiske, og
 Prof. J. S. Steenstrup for det mathematisk naturvidenskabelige Facultet.

Den for denne Höitid bestemte Festsang udføres af Studerende.
Videnskabernes og Universitetets Velyndere og Venner indbydes
til at deeltage i Festen, i Forening med Universitetets Lærere og Stu-
derende.

Kjöbenhavn, den 8de November 1858.

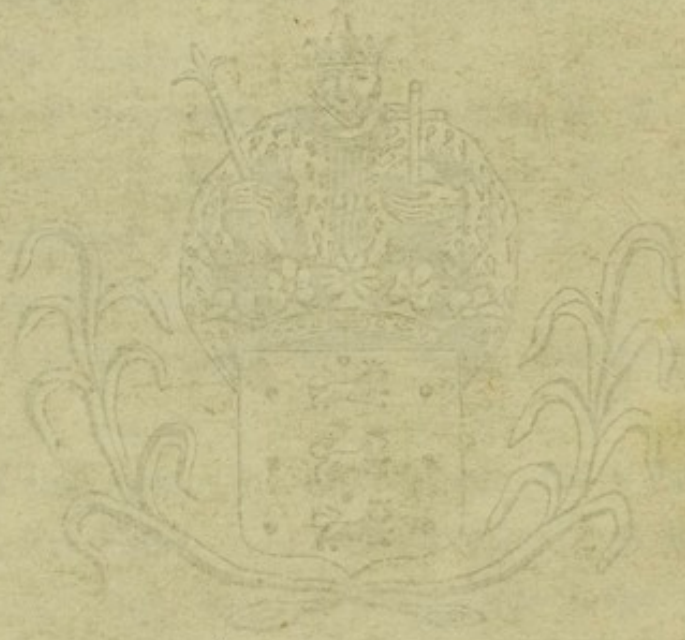
Under Universitetets Segl.

Den for denne Høitid bestemte Festsang udføres af Studenterne.
Videnskaberne og Universitetets Velyndere og Venner indbydes
til at deeltage i Festen, i Førelse med Universitetets Lærere og St-
berende

Kjøbenhavn, den 8de November 1858.

Under Universitetets Segl.

7
ad.

